

Artikkeli

Jaana Sorvali^a, Jari Lyytimäki^b, Anu Lähteenmäki-Uutela^b, Suvi Huttunen^b, Esa Inkilä^c, Mikko Weckroth^c & Seija Tuulentie^c

Reiluus puntarissa: Kuusamon tuulivoima- ja kaivossuunnitelmat alueellisina kestävyyskiistoina oikeudessa, mediassa ja mielipiteissä

Fairness on the scale: the Kuusamo wind power and mining plans as regional sustainability disputes in law, media and opinions

Fair land use is one of the key issues for a just sustainability transformation. Minerals and wind power are necessary for transforming the energy system carbon neutral, but at local level both mines and wind power are controversial. Disputes arise from historical path dependencies, power relations and expectations of the benefits and drawbacks. Society regulates the use of land and the location of industries through planning processes, which should balance the benefits and disadvantages. In this article, we look at land use disputes in Kuusamo and Posio. We highlight the different actors' legal rights and perceptions of fairness in relation to land use and consider how existing disputes could be resolved in a more equitable way and how future disputes could be prevented. We examine legal cases related to wind power and mining plans in Kuusamo area, articles in regional and local newspapers and interviews with local actors. The results highlight the need for a multidimensional societal development that identifies and brings together different temporal, spatial and functional scales of sustainability. This requires legislation that better supports the different dimensions of equity, a constructive, multi-voiced public debate and a reconciliation of the aspirations and values of different actors in policymaking.

Keywords: land use, dispute, justice, sustainability transformation

^a Biotalous ja ympäristö -yksikkö, Luonnonvarakeskus, jaana.sorvali@luke.fi

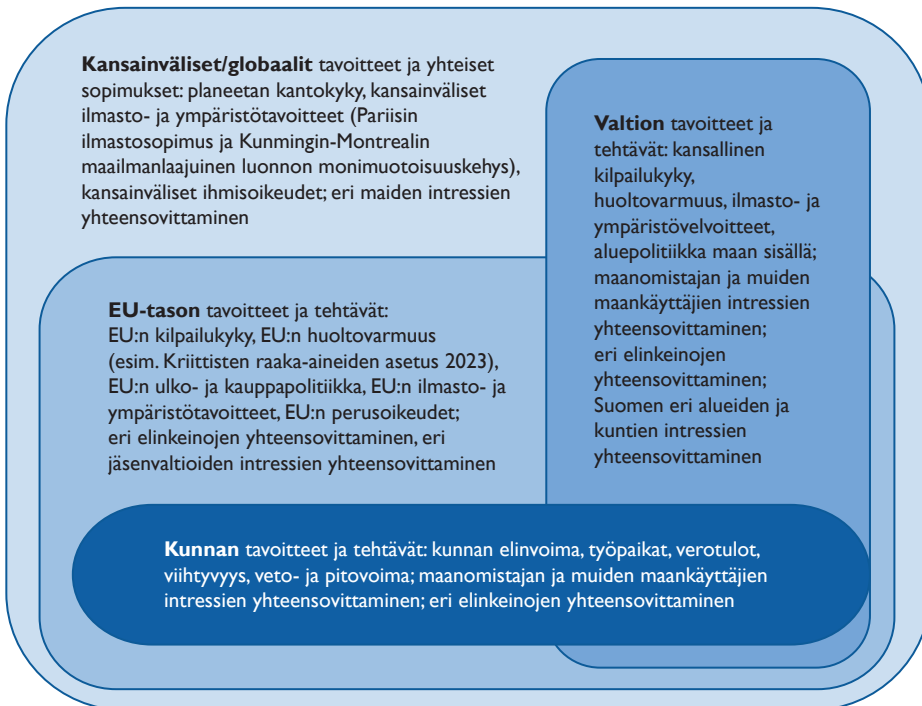
^b Yhteiskunnan muutos -yksikkö, Suomen ympäristökeskus

^c Biotalous ja ympäristö -yksikkö, Luonnonvarakeskus

Alueiden käytön oikeudenmukaisuus yhteiskunnallisena haasteena kestävyysmurroksessa

Kestävyysmurros on noussut esiin viime vuosien tutkimuksessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa politiikan pitkän aikavälin tavoitteena. Murroksen tarvetta perustellaan usein ekologisilla seikoilla (Järvensivu ym. 2019; Primmer ym. 2021). Tällöin päämääränä on muuttaa kokonaisvaltaisesti yhteiskuntien toiminta, erityisesti tuotannon ja kulutuksen järjestelmät ympäristön kantokyvyn kannalta kestäviksi. Kestävyysmurrokseen kuuluu olennaisesti energiajärjestelmien sähköistyminen ja siirtyminen pois fossiilisista energialähteistä. Suomessa tämä näkyy esimerkiksi voimakkaasti kasvavana tuulivoiman tuotantona sekä lisääntyvänä kiinnostuksena alueeltamme löytyville mineraaleille, joita tarvitaan esimerkiksi akkuteollisuuden tarpeisiin (Eilu ym. 2021; Skjærseth ym. 2023). Paikallisesti ja alueellisesti tämä kiinnostus konkretisoituu monitasoisina maa- ja merialueiden käyttöön kohdistuvina uusina paineina ja mahdollisuuksina, jotka kilpailevat olemassa olevan alueiden käytön ja sen tavoitteiden kanssa. Havainnollistamme monitasoista problematiikkaa kuvassa 1.

Kestävyysmurros ei ole kiistattomasti ja yhteisesti hyväksytty yhteiskunnallinen tavoite, vaan pikemminkin jatkuvan kiistelyn kohde (Laakso ym. 2021; Lyytimäki 2023). Siinä missä uudet toiminnot tarjoavat työpaikkoja ja uusia tulonlähteitä toisille, ne saattavat hankaloittaa toisten elinkeinomahdollisuuksia, muuttaa asuin ympäristön maisemaa ja ympäristön tilaa ja jopa vähitellen muuttaa alueiden kulttuurista ydintä (Weller 2019; Cha 2020; Gürtler & Herberg 2021). Tällaisten vaikutusten vuoksi on lisääntyvästi alettu puhua murroksen oikeudenmukaisuudesta eli reilusta murroksesta. Kestävyysmurroksen toteuttamisesta ja sen reiluudesta käydään jatkuvaa määrittelykamppailua niin tutkimuksessa, mediakeskustelussa ja politiikassa kuin arkielämässäkkin.

Kuva 1. Eri tasoilla ilmeneviä alueellisen reilun kestävyysmurroksen yhteensovittamisen haasteita.

Figure 1. Multi-level challenges for regionally just sustainability transformation

Alun perin reilun murroksen käsite kytkeytyy ammattiyhdistysliikkeen vaatimuksiin huomioida työntekijöiden asema tilanteissa, joissa teollisuudelle kohdistuu lisääntyviä ympäristövaatimuksia (Stevis & Felli 2020). Reilun murroksen ytimessä on siis ollut ympäristön tilan parantamisen ja työntekijöiden sosiaalisten oikeuksien yhteensovittaminen (Taipale & Houtbeckers 2021). Ilmastonmuutoksen kontekstissa reilun murroksen merkitys on laajentunut tarkoittamaan kaikki ryhmät ja yksilöt huomioivaa sosiaalista oikeudenmukaisuutta (esim. Williams & Doyon 2019; Kivimaa ym. 2021). Pelkkien hyötyjen ja haittojen määrittelyn ja jakautumisen lisäksi reiluudessa huomioidaan myös päätöksentekoprosessien oikeudenmukaisuus sekä tunnustava, sosiokulttuurinen oikeudenmukaisuus. Tällöin oikeudenmukaisuuteen kytkeytyy se, että ihmisillä on aito mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin sekä se, että ihmisten erilaisuus ja tähän olennaisesti liittyvät tarpeet huomioidaan mahdollisimman kattavasti. Näiden lisäksi reiluun murrokseen sisältyy alueellinen ulottuvuus paikallistasolta globaaliin sekä ajallinen ulottuvuus sukupolvien välillä. Lisäksi voidaan erottaa jo syntyneiden haittojen kompensointiin keskittyvä korjaava oikeudenmukaisuus. Tässä tutkimuksessa rajaudutaan ihmiseen kohdistuvaan oikeudenmukaisuuteen, mutta myös lajien välinen oikeudenmukaisuus on oleellinen osa reilua kestävyysmurrosta erityisesti luontovaikutuksia tai tuotantoeläimiä tarkasteltaessa (Vinnari & Vinnari 2022).

Reilusta murroksesta tekee haasteellisen se, että kaikkien oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksien samanaikainen huomiointi on käytännössä hyvin haastavaa, minkä lisäksi ihmiset kokevat ja ajattelevat oikeudenmukaisesta lopputuloksesta hyvin eri tavoin. Haastavuutta lisää se, että julkisessa keskustelussa, mediauutisoinnissa ja sosiaalisessa mediassa eri toimijat ja erilaiset tiedot ja väitteet voivat päästä esiin tai jäädä näkymättömiin hyvin epäsuhtaisesti. Yhteistä ymmärrystä oikeudenmukaisuuden sisällöstä ei voida olettaa. Länsimaisessakin ajatteluperinteessä oikeudenmukaista jakoa voidaan lähestyä esimerkiksi suurimman yhteisen hyvän tai resurssien tasajaon kautta. Reilun murroksen kirjallisuudessa on esitetty mahdolliseksi määrittää niin sanottuja minimikriteerejä oikeudenmukaisuudelle, jolloin ideana on hahmottaa vähimmäistasoa, joka siirtymässä tulisi turvata hyvinvoinnin takaamiseksi (Tribaldos & Kortetmäki 2022). Oikeuslaitos määrittää oikeudenmukaisuutta säädetyin lain puitteissa. Joku kiistan osapuolista ja jopa kiistan kaikki osapuolet voivat kuitenkin kokea lainmukaisen ratkaisun epäoikeudenmukaiseksi. Talvivaaran kaivosta koskeneet lupa- ja oikeusprosessit ovat tästä kuvaava esimerkki (Kauppinen & Oinaala 2016).

Parhaimmillaan murrosta koskevat kiistat pystytään ehkäisemään jo ennalta. Kaavoitus on elinkeinojen sijoittumista ohjaava oikeudellisesti tarkoin säännelty ennakoiva prosessi, jonka tarkoitus on ratkaista alueiden käyttöön liittyvät ristiriidat oikeudenmukaisella tavalla. Kunta päättää, mitä elinkeinoja kunnan alueelle kaavoitetaan. Kaavan tulee perustua laissa asetettuihin sisällöllisiin ja menettelyllisiin vaatimuksiin, kaavasta voi valittaa, ja tuomioistuimien voi kumota lainvastaisen kaavan. Kaavan lisäksi kaivos ja tuulivoimala tarvitsevat luvat. Kaivos tarvitsee kaivoslupan sekä ympäristöluvan ja tuulivoimala rakennuslupan, joka voi suoraan perustua oikeusvaikutteiseen tuulivoimakaavaan. Kaivoslupaa varten tarvitaan YVA eli ympäristövaikutusten arviointimenettely, ja tuulivoimahankkeisiin YVA-menettelyä sovelletaan, kun yksittäisten laitosten lukumäärä on vähintään 10 kappaletta tai kokonaisteho vähintään 45 megawattia (YVA-laki 252/2017, Liite 1: Hankeluettelo). Pienempäänkin tuulivoimahankkeeseen sovelletaan YVA-lakia, jos ELY-keskus niin päättää. Kuten kaavat, lupapäätökset ja -prosessitkin perustuvat lakeihin, lupapäätöksistä voi valittaa, eikä lupa ole lainvoimainen ennen kuin valitukset on käsitelty. Kansalaiset voivat pyrkiä estämään haitallisiksi kokemiaan elinkeinoja kaava- ja lupa-prosesseissa. Kaavoituksesta vastaavalla kunnalla on keskeinen rooli erilaisten maankäyttöön liittyvien intressien yhteensovittamisessa sekä mahdollisten kiistojen ennakoinnissa ja ehkäisyssä. Esimerkiksi maanomistajat, muut kuntalaiset, kunnanvaltuusto ja maan hallitus voivat perustellusti olla eri mieltä siitä, mitä elinkeinoja mihinkin halutaan.

Tässä artikkelissa kiteytämme nämä laaja-alaiset oikeuteen ja oikeudenmukaisuuteen liittyvät kysymykset reilun murroksen käsitteen avulla. Tarkoitamme reilulla murroksella näkökulmaa, jossa huomioidaan samanaikaisesti rajujen yhteiskunnallisten muutosten väistämättömyys ja välttämättömyys sekä tunnustetaan oikeudenmukaisuuden vaateet, jotka voivat olla keskenään ristiriitaisia. Tapausalueena tutkimme Lapin ja Koillismaan raja-alueella sijaitsevaa Kuusamon ja Posion kuntien aluetta, koska tällä alueella ilmenevät useat alueiden käyttöön Suomessa liittyvät erilaiset paineet ja kiistat: kaivoshankkeet ja tuulivoima, poronhoito, metsätalous, ympäristönsuojelu, matkailu ja virkistyskäyttö sekä alueiden sisäisiin ja alueiden välisiin tekijöihin liittyvät haasteet sekä mahdollisuudet. Tapausalueen alueiden käyttöön liittyviä kysymyksiä on ratkaistu eri oikeusasteissa, aina korkeinta hallinto-oikeutta myöten.

Kohdistamme tutkimuksen kaivosteollisuuteen ja tuulivoimaan ja etsimme vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaisia alueiden käyttöön liittyviä ristiriitoja ilmenee lainsäädännössä ja oikeuskäytännöissä, mediakeskustelussa ja sidosryhmien oikeudenmukaisuusnäkemyksissä?
2. Miten alueiden käyttöä koskevaa päätöksentekoa pitäisi kehittää, jotta se olisi nykyistä oikeudenmukaisempaa?

Näitä pääkysymyksiä lähestymme monitieteisesti seuraavien yksityiskohtaisempien tutkimuskysymysten kautta, keskittyen tapausaluetta koskeviin aineistoihin:

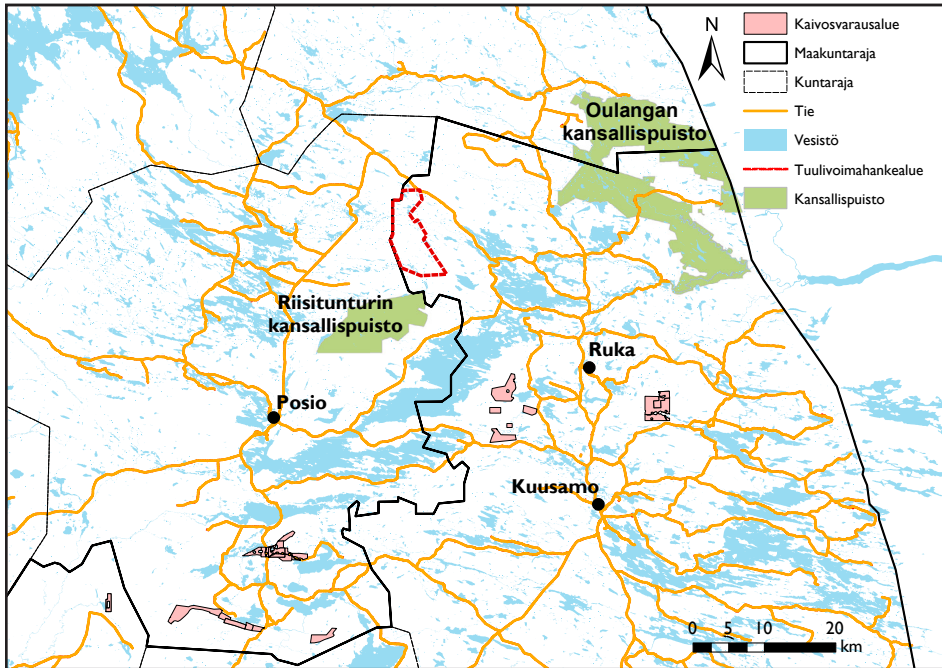
1. Mitkä ovat kunkin toimijan oikeudet liittyen alueiden käyttöön?
2. Miten alueiden käyttöön liittyviä kiistoja on käsitelty sanomalehdissä?
3. Minkälaisia ovat eri toimijoiden näkemykset alueiden käyttöön liittyvistä kiistoista?

Esittelemme seuraavaksi lyhyesti tapaustutkimuksen alueet ja alueiden käyttöä koskevat kiistat. Tämän jälkeen käymme läpi monitieteisen tutkimuksen aineistot: oikeudellisen, lehdistö- sekä haastatteluaineiston sekä näiden analyysimenetelmät. Analyysiosio jakaantuu kolmeen osaan, joissa käymme läpi kunkin aineiston analyysin tulokset. Keskustelussa summaamme yhteen aiempien lukujen huomioita alueiden käyttöön liittyvien oikeudenmukaisuusnäkemysten näkökulmasta ja lopuksi esitämme päätelmiä oikeudenmukaisemmasta alueiden käytöstä kestävyysmurroksessa.

Lapin ja Koillismaan raja-alue ja alueiden käytön kiistat

Alueen luonnonmaantieteelliset ja kulttuuris-sosiaaliset ominaispiirteet määrittävät keskeisesti sitä, millaista kiistelystä luonnonvarojen käyttöön liittyy. Lapin ja Koillismaan raja-alueella sijaitsevat Kuusamon ja Posion kunnat, joista Kuusamo kuuluu Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan ja Posio Lapin maakuntaan (kuva 2). Luonnonmaantieteellisesti lähes koko Posio kuuluu Kuusamon vaaraseudun maisemaseutuun. Vaaraseudun maisemat ovat jylhiä ja maanpinnan muodot jyrkkiä. Vaarojen ja turvemaiden muodostama mosaiikki ja korkeuserojen suurehko vaihtelu on alueelle tyypillistä. Kuusamon Ruka (493 m) ja Posiolla sijaitseva Riisitunturi (466 m) kuuluvat seudun korkeimpiin vaaroihin. Seudulla on lukuisia pieniä järviä, jokia ja puroja sekä suuriakin järviä, kuten Posiolla sijaitsevat Suolijärvet ja Kitkajärvet.

Kuusamossa asui noin 15 000 ihmistä vuonna 2023 ja väestöennuste on laskusuuntainen (Kuusamo 2023a). Työpaikoista 76 % oli palvelualueilla, 17 % jalostuksessa ja 6 % alkutuotannossa vuonna 2020 (Tilastokeskus 2023a). Posion asukasluku vuonna 2021 oli hieman yli 3 000 ja se on pysynyt hyvin tasaisena. Palvelut työllistävät Posiolla 65 %, jalostus 12 % ja alkutuotanto 20 % työssäkävijöistä. Posiolla eläkeikäisiä on suhteessa koko Suomen keskiarvoon (26 % asukkaista) suhteellisen paljon, eli yli 47 % (Tilastokeskus 2023b).

Kuva 2. Kuusamon ja Posion alueelle suunnitellut tuulivoima- ja kaivoshankealueet, kansallispuistot sekä Rukan matkailualue (Kartta: Antti Petteri Hiltunen/Luonnonvarakeskus).

Figure 2. Wind power and mine plans for the Kuusamo and Posio regions, national parks and Ruka tourism region (Map: Antti Petteri Hiltunen/Natural Resources Institute Finland).

Molemmissa kunnissa matkailu on tärkeä elinkeino, ja Oulangan sekä Riisitunturin kansallispuistot sijaitsevat alueella. Kuusamon Ruka on Suomen suurimpia matkailukeskuksia ja sen asiakkaat muodostavat ison osan Posion Riisitunturin kansallispuiston kävijöistä. Posiolla matkailu on Kuusamoa pienimuotoisempaa ja siellä on panostettu erityisesti kestävään matkailuun. Posion alue sai ensimmäisenä Suomessa alueellisen Sustainable Travel Finland -statuksen (Posio 2023). Molemmat kunnat sijaitsevat poronhoitoalueella, missä porot saavat poronhoitolakiin (848/1990) pohjaten liikkua vapaasti. Tolvan paliskunta sijaitsee Posion kunnan ja pieneltä osin myös Kuusamon kaupungin alueella. Paliskunnassa on 55 poronhoitajaa ja 78 prosenttia paliskunnan alueesta sijoittuu muiden kuin valtion omistamille alueille (Paliskuntain yhdistys 2023). Alueen kunnissa on Suomen suurin yhteismetsä, noin 93 000 hehtaarin ja 4 121 osakaskiinteistön Kuusamon yhteismetsä. Yhteismetsät ovat yksityismaita, eikä niihin liity julkisoikeudellisia velvoitteita (Kuusamon yhteismetsä 2023).

Kuusamon ja Posion alueet ovat osoittautuneet potentiaalisiksi tuulivoima- ja kaivosteollisuusalueiksi ja eri toimintojen yhteensovittamista on usein jouduttu tekemään oikeusteitse. Toisaalta esimerkkejä on myös onnistuneemmista prosesseista, kuten Murtotuulen tuulivoimapuisto Posiolla (kuva 3). Esimerkiksi Maaningan tuulivoimapuistokaava aiheutti useita valituksia. KHO:n päätöksen (KHO 2022:12) mukaan Kuusamon Maaningan tuulivoimasuunnittelussa ei selvitetty riittävästi porotalousvaikutuksia. Tuulivoimakaavasta valitti hallinto-oikeuteen Tolvan paliskunnan lisäksi Posion Matkailuyhdistys. Samalla retkeily ja matkailu alueella lisääntyvät: Posiolla Riisitunturin kansallispuiston kävijämäärä on lisääntynyt viime aikoina eniten Suomen kansallispuistoista; esimerkiksi vuonna 2020 lisäystä oli 53 prosenttia (Ahola 2021). Suunnitellut tuulivoimalat näkyisivät Riisitunturin alueelle hyvin. Kitkajärven ja Riisitunturin maisemat on lisätty vuonna 2021

Kuva 3. Murtotuulen tuulivoimapuisto Posiolla on esimerkki laajasti hyväksytystä tuulivoimapuistohankkeesta Lapissa (Kuva: Jaana Sorvali).

Figure 3. The Murtotuuli wind farm in Posio is an example of a widely accepted wind farm project in Lapland (Source: Jaana Sorvali).

valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden luetteloon. Maankäyttömuotojen yhteensovittaminen onkin alueen tärkeimpiä kysymyksiä.

Selvitysten mukaan Kuusamon maaperässä on Euroopan mittakaavassa merkittäviä koboltti- ja kultaesiintymiä (Rasilainen ym. 2020) ja alueella onkin laajoja malminetsintä-varausalueita (Tukes 2023). Kuusamon alueella on toiminut useita kaivosyhtiöitä, muun muassa Kuusamo Gold Oy, Dragon Mining Ltd. ja parhaillaan alueella toimiva, vuonna 2017 perustettu australialais-suomalainen Latitude 66 Cobalt Oy. Vuonna 2021 Latitude 66 Cobalt ilmoitti Kuusamon Juomasuon alueelta löytyneen Euroopan neljänneksi suurimman kobolttiesiintymän (Latitude 66 Cobalt 2021) ja malminetsintä jatkuu Kuusamon ja Posion alueilla aktiivisena (Latitude 66 Cobalt 2023). Malminetsintä keskittyy kobolttiin ja sen yhteydessä esiintyviin kultaan ja kupariin. Tällä hetkellä Kuusamon ja Posion alueella ei ole yhtään toimivaa kaivosta. Kaivossuunnitelmat Kuusamon ja Posion alueilla jakavat mielipiteitä (Lyytimäki & Peltonen 2016). Kiistelyä aiheuttavat varsinkin ympäristöriskit ja kaivosten suhde matkailuun ja poronhoitoon. Toisaalta kaivokset toisivat mukanaan alueille kaivattuja työpaikkoja.

Aineistot ja menetelmät

Hyödynsimme tutkimuksessa kolmenlaista aineistoa: 1) voimassa oleva alueiden käyttöön liittyvä lainsäädäntö sekä tapausalueiden käyttöön liittyvät tuomistuinratkaisut, 2) alueellisissa ja paikallisissa sanomalehdissä ilmestyneet alueiden käyttöön (kaivosteollisuus ja tuulivoima) liittyneet uutiset ja artikkelit sekä 3) paikallisten toimijoiden haastattelut. Analysoimme aineistot monitieteisesti alla kuvatuin laadullisin menetelmin.

Oikeudellinen aineisto koostuu Suomen voimassa olevasta lainsäädännöstä ja tuomioistuinratkaisuksista. Aineistoa analysoimme lainopin keinoin eli oikeuslähteiden sisältöä systematisoimalla ja tulkitsemalla oikeusjärjestyksen ymmärtämiseksi. Keskeisimmät alueiden käytöstä päättämiseen, toimijoiden oikeuksiin ja osallistumiseen liittyvät Suomen lait ovat perustuslaki, kuntalaki ja maankäyttö- ja rakennuslaki. Oikeusjärjestyksen nykytilan lisäksi tarkastelimme oikeuskirjallisuudessa mainittuja ehdotuksia lakien kehittämiseksi.

Lehdistöaineiston avulla pyrimme hahmottamaan tuulivoima- ja kaivoskeskustelun kokonaismäärää, tunnistamaan tuulivoimaan kohdennetusta tarkennetusta otoksesta sanomalehtikeskustelussa näkyvillä olevat ja määrittelyvaltaa käyttävät toimijat sekä

kiteyttämään julkisessa keskustelussa esiin nostetut keskeiset oikeudenmukaisuusteemat. Sanomalehtiaineisto koostuu kolmesta sanomalehdestä (Lapin Kansa, Kaleva ja Koillissanomat) kerätystä aineistosta. Aineistossa on mukana sekä journalistinen uutisointi että mielipidekirjoitukset. Tuulivoimaan liittyvä aineisto on kerätty asiansanayhdistelmällä ”Posio OR Kuusamo AND Tuulivoima”, ja kaivoskeskustelua kuvaava aineisto asiansanayhdistelmällä ”Posio OR Kuusamo AND Kaivos”. Tietokantana käytimme vuosien 2018–2021 hauille Kansalliskirjaston digipalvelua sekä vuoden 2022 hauille ePress.fi-palvelua. Poistimme aineistosta manuaalisesti osumat, jotka eivät liittyneet käsiteltävään teemaan. Aineistolähtöiseen laadulliseen sisällön erittelyyn valikoimme tuulivoimaa tai tuulivoimaa ja kaivoksia yhdessä käsittelevä otoksen (n=86) joka tarjosi tutkimusresurssien puitteissa mielekkään ja alustavan tarkastelun perusteella sisällöllisesti kiinnostavalla tavalla haastatteluaineistoa taustoittavan kokonaisuuden. Tuulivoimauutisointia on aiemmassa kotimaisessa viestinnän tutkimuksessa käsitelty huomattavasti vähemmän kuin kaivoksiin liittyvää julkista keskustelua (esim. Lyytimäki & Peltonen 2016; Sairinen ym. 2017; Lyytimäki ym. 2021). Tuulivoimauutisoinnin analyysissä sovelsimme mahdollisimman hyvän vertailtavuuden saavuttamiseksi aiemmassa kaivostutkimuksessa (Lyytimäki & Peltonen 2016) käytettyjä menetelmiä uutisoinnin toimijoiden, tulevaisuus-orientaation ja sävyn tunnistamiseen.

Haastatteluaineisto koostuu Kuusamon ja Posion kuntien alueen toimijoiden haastattelusta. Teimme haastatteluja kahdessa vaiheessa: syksyllä 2022 ja keväällä 2023. Yhteensä haastattelimme kahdeksaa tahoja, jotka edustivat kaikkia kiistojen julkisesta keskustelusta tunnistettuja osapuolia: poronhoito, matkailu, Posion kunta, Kuusamon kaupunki, luonnonsuojelu, tuulivoiman kohdalla maanomistaja, tuulivoimayhtiö sekä kaivosyhtiö. Haastatteluissa oli läsnä yksi tai useampi haastateltava ja ne kestivät keskimäärin tunnin. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Haastatteluaineisto analysoitiin laadullisia menetelmiä käyttäen aineistolähtöisesti (Bazeley 2013). Litteroitu aineisto luettiin läpi ja kunkin toimijan näkemykset koottiin yhteen haastattelukysymysten (ks. liite 1 artikkelin verkkoversiossa) mukaisiksi kokonaisuuksiksi. Haastattelukysymykset muokattiin aiemman tutkimuksen ja julkisessa keskustelussa esiin nousseiden, asiaa koskevien teemojen pohjalta. Tuulivoimayrityksen edustajaa haastateltiin ainoastaan tuulivoima-asioihin ja kaivosyrityksen edustajaa ainoastaan kaivosasioihin liittyen.

Oikeudenmukaisuuden näkökulmat tuulivoiman rakentamisessa ja kaivosteollisuudessa

Tässä luvussa käsittelemme ensin tuulivoimaa ja kaivosteollisuutta koskevia lakeja ja oikeuksia. Sen jälkeen tarkastelemme sitä, miten tuulivoimaa ja kaivoksia käsitellään sanomalehdissä. Lopuksi esittelemme sitä, miten tuulivoima ja kaivosteollisuus näyttäytyvät eri sidosryhmien näkemyksissä.

Tuulivoimaa ja kaivosteollisuutta koskevat lait ja oikeudet

Yleistä maankäytön oikeusperustasta

Perustuslain (PL 731/1999) takaamat perusoikeudet ohjaavat kaikkea julkisen vallan toimintaa (HE 1/1998 vp) ja siten myös maankäytön suunnittelua ja kaivoksille ja tuulivoimaloille annettavia lupia. Samalla näihin liittyy useita alemman asteisia lakeja, erityisesti maankäyttö- ja rakennuslaki, kaivoslaki ja ympäristönsuojelulaki.

Omaisuuksien suoja on keskeinen osa länsimaista perusoikeusjärjestelmää. Perustuslain 15 §:n mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Omaisuus voidaan kuitenkin pakkolunastaa yleiseen tarpeeseen täyttä korvausta vastaan (PL 15.2 §). Maaomaisuuden käyttöä säännellään monin tavoin esimerkiksi metsälaila (1093/1996), ja ympäristöön vaikuttavan

toiminnan harjoittaminen kuten kaivoksen perustaminen ja tuulivoimalan rakentaminen on luvanvaraista. Kaivoksen perustamiseen tarvitaan Turvallisuus- ja kemikaalivirastolta (Tukes) kaivoslupa ja aluehallintovirastolta (AVI) ympäristölupa. Osana ympäristölupaprosessia tehdään ympäristövaikutusten arviointi (YVA). Kaivoslupan noudattamista valvoo Tukes ja ympäristöluvan noudattamista elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY). Maanomistajan lupaa ei tarvita: kaivosalue voidaan lunastaa kaivoslain (KaivosL 621/2011) 20 §:n mukaan. Tuulivoimala tarvitsee rakennusluvan kunnan rakennusvalvontaviranomaiselta ja isommissa tuulivoimahankkeissa edellytetään YVA-menettelyä. Myös maanomistajan lupa tarvitaan. Tavallisesti maanomistaja vuokraa maan tuulivoimayhtiölle. Tuulivoimala-alueelta tarvitaan myös sähkölinja kantaverkkoon. Elleivät maanomistajat sovi asiasta sähköyhtiön kanssa, linja-alue voidaan lunastaa PL 15.2 §:n ja lunastuslain (603/1777) nojalla. Omistusoikeutta eli kaikkia maahan liittyviä oikeuksia ei yleensä lunasteta, vaan lunastuskohteena on maa-alueen käyttöoikeuden rajoitus. Korvaus maksetaan lunastuslain 29 §:n mukaan. Käyttöoikeuden rajoitus tarkoittaa käytännössä sitä, että isot puut on pidettävä poissa.

Valtio, kunta ja maanomistaja eivät ole ainoita, joilla on sananvaltaa ja oikeuksia liittyen alueiden käyttöön. *Ympäristöperusoikeus* (PL 20 §) koskee kaikkia: ”*Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöönsä koskevaan päätöksenteoon.*” Julkinen valta ei saa antaa millekään elinkeinolle lupaa loukata ihmisten ympäristöön liittyviä perusoikeuksia (ks. UN General Assembly 2022). *Jokaisenoikeuksien* nojalla voi muun muassa kerätä marjoja ja uida toistenkin omistamilla alueilla (ks. Korpela 2008), ja marja- tai uimapaikat voidaan ottaa kaavoituksessa ja/tai lupahdoissa huomioon. *Elinkeinovapaus* (PL 18 §) tarkoittaa, että ”*jokaisella on lain mukaan oikeus bankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla*”. Matkailuyrittäjien elinkeino on usein ristiriidassa ympäristöä ja maisemaa pilaavien elinkeinojen kanssa. *Alkuperäiskansa* saamelaisilla on erityinen oikeus kehittää omaa kulttuuriaan (PL 17.3 §), jonka osa on poronhoito. Kuusamon ja Posion alueen poronhoitajat eivät kuitenkaan ole saamelaisia. Kaikelle elinkeinotoiminnalle voidaan elinkeinovapauden tai alkuperäiskansan oikeuksien estämättä asettaa ympäristönormeja. Perusoikeuksilla ei ole keskinäistä hierarkiaa. Perusoikeuden ydinalueen koskemattomuus tarkoittaa, että lainsäätäjä tai viranomainen ei voi puuttua perusoikeuteen niin laajasti, että sen ydinsisältö mitätöityy (Hautamäki 2011). Kaavoittajan ja lupaviranomaisen tulee siis turvata esimerkiksi elinkeinovapauden ja ympäristöperusoikeuden toteutuminen samanaikaisesti.

Kuntalain (KuntaL 410/2015) mukaan kunta ”*edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa*”. Kaavoitusta sääntelee maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL 132/1999; Rakentamista koskevan osuuden uudistus hyväksyttiin 2022, ja uusi rakentamislaki tulee voimaan 1.1.2025). Kaavat laaditaan maakuntatasolla (maakuntakaava) ja kuntatasolla (yleiskaava ja asemakaava). MRL:n tarkoitus on järjestää alueiden käyttö niin, että siinä edistetään ”*ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävää kehitystä*” (MRL 1.1 §). Jokaisen tulee päästä osallistumaan (MRL 1.2 §). Eri toimijoiden intressit ja oikeudet tulee ottaa huomioon. Suunnittelussa tulee arvioida kaavan merkittävät vaikutukset ja tehdä vaikutusarvioinnin edellyttämät tutkimukset ja selvitykset (MRL 9 §). Kaavapäätöksistä voi valittaa tekemällä kunnallisvalituksen hallinto-oikeuteen (MRL 188 §, KuntaL 135 §), ja oikeus voi kumota lainvastaisen kaavan. Hallinto-oikeuden päätöksestä voi valittaa vain, jos korkein hallinto-oikeus (KHO) myöntää valitusluvan.

Tuulivoimaa koskevat oikeustapaukset Kuusamon ja Posion alueilla

Kuusamon Maaningan alue oli Pohjois-Pohjanmaan liiton maakuntavaltuuston laatimassa vaihemaakuntakaavassa (11.6.2018) nimetty seudulliseksi tuulivoima-alueeksi. Kuusamon kaupunki laati vuonna 2019 Maaningan tuulivoimaosayleiskaavan (18.3.2019), jossa

tuulivoimaloiden lukumäärää (54 kpl) ja kokoa (250 m) suunniteltiin tarkemmin. Yhteisteho olisi ollut 180–360 megawattia. Kaava oli maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 77 a §:n tarkoittama oikeusvaikutteinen yleiskaava eli sen oli tarkoitus suoraan toimia tuulivoimaloiden rakennuslupien perusteena.

Tolvan paliskunta valitti kummastakin kaavasta hallinto-oikeuteen ja edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Syynä oli erityisesti se, että tuulivoimalat pilkkoisivat porojen tärkeän vasoma-alueen. Vaihemaakuntakaava pysyi voimassa (KHO 2022:11). KHO:n mukaan vaihemaakuntakaavalla ratkaistiin ainoastaan, että tuulivoima-alue on mahdollinen. Tähän nähden oli tehty riittävät selvitykset, ja kaava oli MRL 28 §:n sisältövaatimusten mukainen. Maaningan tuulivoimaosayleiskaava sen sijaan kaatui KHO:ssa (KHO 2022:12), koska osayleiskaava ei turvannut poronhoidon edellytyksiä vaihemaakuntakaavassa edellytetyllä tavalla, ja MRL 32.1 §:ää ja 39.1 §:ää oli siten rikottu.

Paliskunnan ohella myös Posion matkailuyhdistys ry valitti Kuusamon puolella sijaitsevan Maaningan tuulivoimaosayleiskaavasta. Oikeudellisesti relevantiksi muodostui se, onko yhdistyksellä oikeutta valittaa naapurikunnan kaavasta. Kuntalain 137.1 §:n mukaan kunnallisvalituksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa. Tämä luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö on *asianosainen*. Kunnallisvalituksen voi tehdä myös kuntalain 3 §:ssä määritelty *kunnan jäsen*. MRL 191.2 §:n mukaan rekisteröidyllä paikallisella tai alueellisella yhteisöllä on toimialaansa kuuluvissa asioissa toimialueellaan oikeus valittaa kaavasta. Posion Matkailuyhdistyksen tarkoitus on edistää Posion matkailua, ja tuulivoimala-alue sijaitsee viiden kilometrin etäisyydellä Posion Riisitunturista. Yhdistyksen säännöissä määritelty tarkoitus määrittää sitä, missä asioissa yhdistyksellä on valitusoikeus (ks. Wähä 2012 tapauksesta KHO 2012:25). KHO:n mukaan valitusoikeutta ei ollut: Posion matkailuyhdistys ei ollut kuntalain tarkoittamalla tavalla asianosainen eikä Kuusamon kunnan jäsen, eikä Kuusamo myöskään ollut yhdistyksen toimialueena MRL:n tarkoittamalla tavalla.

Kuusamon kaupunki laittoi uuden tuulivoimaosayleiskaavan (Nuunajärven tuulivoimaosayleiskaava) vireille heti vuonna 2022, ja se on tarkoitus hyväksyä 2023. Tuulivoimaloiden määrää on vähennetty (30 kpl) ja kokoa hieman kasvatettu (260 m) verrattuna aiempaan osayleiskaavaan. Yhden voimalan teho on 6–10 megawattia. Kaavasta voidaan valittaa hallintotuomioistuimiin. Nyt voimaan on tullut uusi MRL 188 a §, jonka mukaan uusiutuvaa energiaa koskevat kaavavalitukset tulee käsitellä hallintotuomioistuimessa kiireellisinä. Lailla 1147/2022 lisätty MRL 188 a § on väliaikaisesti voimassa 1.1.2023–31.12.2028. Kukin tuulivoimala vaatii lisäksi rakennusluvan, tässä tapauksessa Kuusamon rakennusvalvontaviranomaiselta. Lupapäätökset voidaan perustaa suoraan kaavamääräyksiin, koska kaava on oikeusvaikutteinen. Rakennusluvastakin voidaan silti vielä valittaa kunnallisvalituksena, tässä tapauksessa Pohjois-Suomen hallinto-oikeuteen.

Kaivosteollisuutta koskevat oikeustapaukset Kuusamon ja Posion alueilla

Malminetsinnässä ja kaivoksen perustamisessa on juridisesti monta vaihetta, joita säädelään kaivoslaissa (621/2011). Jokaisenoikeuksien nojalla saa liikkua maastossa, tonkia sammaleen alta ja tehdä pienimuotoista näytteenottoa vasaralla tai lapiolla (KaivosL 7 §, etsintätyö). Jos jotakin kiinnostavaa löytyy, toimija voi tehdä alueesta varauksen (32 §), joka antaa etuoikeuden malminetsintäluvan (9 §) hakemiseen. Kaivoslupaa (16 §) tulee hakea erikseen. Malminetsintä- ja kaivosluvat myöntää Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes). Kaivoksen perustamiseen tarvitaan aina myös ympäristönsuojelulain (527/2014) mukainen ympäristölupa (YSL Liite 1: Luvanvaraiset toiminnot), jota haetaan paikalliselta aluehallintovirastolta. Sekä kaivosluvasta että ympäristöluvasta voi valittaa hallinto-oikeuteen ja edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

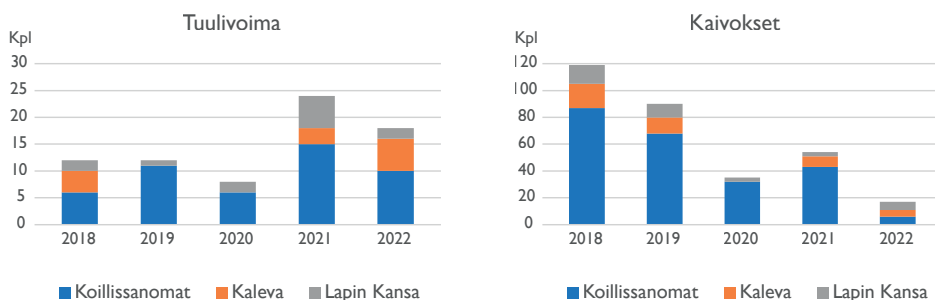
Kesäkuun 2023 alussa voimaan tulleen kaivoslain uudistuksen mukaan kaivosluvan myöntämisen edellytyksenä on kunnan hyväksymä kaava (47.2 §). Kaava siis edeltää aina kaivoslupaa. Ellei kunta kaavoita mitään aluetta kaivostoimintaan, kaivosta ei voi kunnan alueelle tulla. (Ks. Pölonen & Leino 2023.) Malminetsintää kunta ei voi estää. Tukes myöntää siihen luvan, jos kaivoslain 34 §:ssä määritelty tarpeellinen ja luotettava selvitys on annettu.

Kuusamon kaupunki yritti määrittellä kaivosten sijoittumista laatimalla strategisen yleiskaavan (13.12.2016), niin kutsutun ankkamallin, jossa kaivostoiminta oli kielletty ankan muotoisella alueella. Sittemmin alueelta vetäytynyt kaivosyhtiö Kuusamo Gold Oy valitti kaavasta hallinto-oikeuteen ja edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. KHO kumosi kaavan (KHO 2019:67). Kaivostoiminnan kieltäviä määräyksiä ei voitu pitää MRL 41.1 §:ssä tarkoitettuina haitallisten ympäristövaikutusten estämistä tai rajoittamista koskevinä määräyksinä, sillä määräykset eivät välittömästi koskeneet ympäristövaikutuksia vaan tietyn elinkeinotoiminnan kieltämistä. (Ks. Vihervuori 2019). Alueen kaavoittaminen virkistys- ja luontoarvoiltaan tärkeäksi alueeksi olisi ollut mahdollista (ks. Hohti ym. 2022), ja olisi todennäköisesti toiminut perusteena myöhemmälle kaivoslupien hylkäämiselle.

Tuulivoima ja kaivokset sanomalehdissä

Kaivoksiin liittyvä kirjoittelu on ollut ajoittain varsin näkyvää Kuusamon ja Posion alueella alueellisissa (Lapin Kansa ja Kaleva) ja paikallisissa (Koillissanomat) sanomalehdissä (kuva 4). Kirjoittelun määrän muutoksia selittävät ennen muuta kaivoshankkeiden suunnittelu-prosessit ja niihin liittyvä kiistely. Varsinkin Kuusamon alueelle suunnitellun kaivoksen suhde alueen matkailuelinkeinon on aiemman tutkimuksen perusteella synnyttänyt runsaasti kriittistä mielipidekirjoittelua (ks. Lyytimäki & Peltonen 2016). Tutkimusjakson lopulla kaivoksiin liittyvä uutisointi väheni selvästi, kun taas tuulivoimaan liittyvä kirjoittelu lisääntyi. Seuraavassa analyysissä keskitymme aiempaa tutkimusta täydentäen otokseen, jossa ovat mukana kaikki tuulivoimaa käsittelevät jutut, mukaan lukien kaivoksiin keskittyvät jutut, joissa mainitaan ohimennen tuulivoima.

Tuulivoimaan keskittyviä tai tuulivoiman mainitsevia uutisjuttuja ja mielipidekirjoituksia oli aineistossa 86 kappaletta eli keskimäärin kukin sanomalehti käsiteli tuulivoimaa noin kerran kahdessa kuukaudessa. Neljännes (24,4 %) aineiston jutuista käsiteli sekä tuulivoimaa että kaivoksia. Valtaosa aineistosta oli journalistisia uutisjuttuja (59,3 %), kolmannes (32,6 %) yleisön mielipidekirjoituksia ja alle kymmenesosa (8,1 %) toimittuksellisia kolumneja ja pääkirjoituksia. Tutkimusjakson alussa 2018–2020 tuulivoima oli niukasti näkyvillä ja kolmannes (32,6 %) uutisoinnista keskittyi vuoteen 2021. Uutisoinnissa oli vahva tulevaisuusorientaatio, sillä se keskittyi lähes kokonaan tuulivoiman

Kuva 4. Kuusamon ja Posion alueen tuulivoimaan ja kaivoksiin liittyvän sanomalehtikirjoittelun kehitys.

Figure 4. Volume of newspaper articles related to wind power and mines in Kuusamo and Posio regions.

rakentamissuunnitelmien kuvaamiseen ja näihin suunnitelmiin liittyvään kiistelyyn. Uutisoinnissa tuulivoimaan suhtauduttiin yleisellä tasolla myönteisesti tai neutraalisti, painottaen erityisesti odotettuja hyötyjä alueelliselle taloudelle ja työllisyydelle. Yli puolessa (54,7 %) kaikista jutuista tuulivoimaan suhtauduttiin myönteisesti. Kielteinen suhtautuminen tuulivoimaan hallitsi miltei joka seitsemättä (13,9 %) juttua ja erityisesti yleisön mielipidekirjoituksissa tuotiin esiin huoli tuulivoiman paikallisista maisema- ja ympäristöhaitoista. Selvästi alle kolmasosa (27,9 %) jutuista suhtautui tuulivoimaan neutraalisti tai suhtautuminen ei ollut määriteltävissä.

Näkyvimpiä toimijoita sanomalehtikeskustelussa olivat kuntahallinnon edustajat, jotka pääsivät määrittelemään keskustelun sisältöä joka kolmannessa (32,6 %) jutussa. Tuulivoiman suunnitteluun ja rakentamiseen liittyvät yritykset olivat toiseksi näkyvin ryhmä (29,1 %). Metsänomistajat olivat esillä 14,0 prosentissa ja porotalouden edustajat 11,6 prosentissa aineistosta. Metsänomistajat (erityisesti yhteismetsä) suhtautuivat tuulivoiman rakentamiseen selkeästi myönteisesti, porotalouden edustajat (erityisesti paliskunta) kielteisesti. Muiden toimijoiden näkyvyys uutisoinnin lähteinä oli selvästi näitä ryhmiä vähäisempää. Ajoittain varsinkin porotalouteen liittyvä keskustelu oli kärkevä, kuten mielipiteessä, jossa metsänomistaja kritisoi poronhoitoa taloudellisesti heikosti kannattavaksi elinkeinona, jonka avulla ”terrorisoidaan järkevä banke tuulivoiman valjastamiseksi.” (Koillissanomat 9.2.2022). Keskeisenä argumenttina tuotiin esiin epävarmuus siitä, aiheuttaako tuulivoima merkittävää haittaa porotaloudelle, jolloin kriittiseksi kysymykseksi nousee hankkeiden vastustamisen oikeutus epävarmoihin haittoihin vetoamalla.

Tuulivoiman oletettujen taloudellisten hyötyjen kohdentumista eri toimijoille eriteltiin yksityiskohtaisesti vain muutamissa jutuissa. Uutisoinnin yleisenä taustaoletuksena oli, että tuulivoimasta on tullut suuren mittaluokan teollista toimintaa, josta kunnat saavat erityisesti kiinteistöverojen kautta merkittäviä tuloja ja että myös maanomistajat hyötyvät vuokratuloista. Talousnäkökulmaa painottavassa keskustelussa luotiin mielikuvia alueellisesti merkittävistä hankkeista, joiden etenemistä uhkaa tiettyjen paikallisten etujen ja perinteiden puolustus. Kärkevimmillään uutisointi loi mielikuvan suuresta, yli sadan miljoonan euron rakennushankkeesta, jonka etenemistä uhkaa kohtuuttomasti kahden vapaa-ajan asukkaan tehtäimet valitukset (Koillissanomat 17.5.2021). Tuulivoimaa koskevassa sanomalehti uutisoinnissa painotettiin myös oikeusjärjestelmän ylipaikallisuutta: alueellisen Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätös voi mitätöidä kuntatasolla kaavoituksen avulla tehtävän suunnittelun ja haitata siten kunnan omaehtoista tuulivoiman kehittämistä.

Taloudelliset riskit saivat vain vähän huomiota. Uutisjutussa ”*Tuulimyllyt jaubavat tulosta ilman tuloveroa*” (Koillissanomat 29.9.2021) tuotiin esiin, että raskaasti investoineet ja verosuunnittelua hyödyntävät tuulivoimayritykset eivät välttämättä maksa lainkaan yhteisöveroja. Ylikansallisesti rahoitettujen tuulivoimayritysten suhdetta paikallistalouteen käsiteltiin kuitenkin vain yksittäisissä jutuissa ja keskustelu kokonaisuudessaan loi mielikuvaa tuulivoimasta erittäin merkittävänä tulevaisuuden taloudellisenä mahdollisuutena. Taloudellista hyötyä korostavassa uutisoinnissa haittoja suhteutettiin vähäisiksi ja tuulivoiman edistämistä vääjäämättömäksi kehityskuluksi: ”*Vaikka tuulivoimaa rakennetaan, löytyy meiltä silti koskemattomia metsää ja maisemia.*” (Kaleva 17.11.2021).

Tuulivoimaan kohdistettu kritiikki ei kohdistunut tuulivoimaan yleisellä tasolla energiantuotantomuotona, vaan nimenomaan tuulivoimaloihin tiettyyn paikkaan huonosti sopivina ja muuta maankäyttöä haittaavina tai estävinä rakennelmina. Erityisesti maisemahaitat ja porotalouteen liittyvät haitat nousivat esiin. Maisemien muuttumisen pelättiin haittaavan erityisesti luontomatkaailua. Toisaalta huolta pidettiin liioiteltuna, kuten toimituksellisessa kolumnissa, jossa painotettiin suomalaista esimerkkiä matkailukohteesta, jonka suosio on itse asiassa lisääntynyt lähistön tuulivoimarakentamisen jälkeen (Koillissanomat 16.5.2022).

Sekä kaivoksia että tuulivoimaa tasavertaisesti yhdessä käsitteleviä vertailevia uutisia tai reportaaseja ei aineistossa ollut. Tyypillisesti tuulivoimaan keskittyneessä jutussa mainittiin kaivossektori vain lyhyesti rinnasteisena suunnittelun haasteena, tai kaivoksiin keskittyvissä

jutussa mainittiin lyhyesti tuulivoima. Varsinkin mielipidekirjoittelussa suhtautuminen oli polarisoitunutta. Kumpaankin suhtauduttiin joko myönteisesti tavoiteltavina taloudellista hyvinvointia tuovina teollisina investointeina tai kielteisesti toimialoina, joiden aiheuttamat ympäristöriskit uhkaavat vahvistaa toisiaan. Esimerkiksi suunnitelma lähistön kaivos-teollisuuskeskittymää palvelevasta Riisitunturin tuulivoimasta näyttäytyy mielipidekirjoituksessa luontohaittojen riskiä lisäävänä yhteisvaikutuksena (Koillissanomat 19.4.2021). Tuulivoimaan kohdistuneessa sanomalehtikeskustelussa ei juurikaan viitattu energiamurroksen ja erityisesti tuulivoiman rakentamisen vaatimiin metalleihin ja siitä seuraavaan uusien kaivosten rakentamistarpeeseen. Sen sijaan kaivoksiin keskittyvissä jutuissa pyrittiin oikeuttamaan kaivostoimintaa niin sanotulla vihreällä siirtymällä ja tuulivoiman rakentamisessa tarvittavilla metalleilla, joiden tuottamista nimenomaan Suomessa pidettiin vastuullisena.

Tuulivoima ja kaivosteollisuus eri sidosryhmien näkemyksissä

Yleistä Kuusamon ja Posion alueiden kehittämisestä

Haastatteluihin osallistuneet sidosryhmien edustajat nostivat esille paljon erilaisia näkökohtia Kuusamon ja Posion alueiden kehittämiseen, tuulivoimaan ja kaivoksiin liittyvistä ristiriidoista. *Kaikki haastatellut sidosryhmien henkilöt* olivat yhtä mieltä Kuusamon ja Posion alueiden luonnon ainutlaatuisuudesta. Laajat luonnonsuojelualueet nähtiin alueen erityispiirteinä ja niiden ajateltiin houkuttelevan myös ulkopaikkakuntalaisia ja ulkomaalaisia alueelle. Luonto tarjoaa heidän mukaansa paljon mahdollisuuksia erilaiseen toimintaan ja toimintojen yhteensovittamisen ajateltiin suurelta osin olevan mahdollista. *Kaikki haastatellut* pitivät matkailua tärkeänä alueen kehittämiseksi, eikä ristiriitoja matkailun ja muiden elinkeinojen välillä tuotu esille. Erilaisia näkemyksiä esiintyi siitä, millaista matkailua alueella tulisi kehittää. *Luonnonsuojelijan* näkökulmasta kuntatoimijoiden tulisi panostaa enemmän erämaaisemaa ja luontoa säilyttävään luontomatkailuun esimerkiksi luontoa tuhoavan motorisoidun matkailun sijaan. Matkailuyrittäjät pyrkivät hyvään yhteistyöhön maanomistajien kanssa erilaisten yhteistyösopimusten kautta ja poronhoitajat pyrkivät kehittämään omia matkailupalveluitaan alueella poronhoidon ympärille. *Kuntatoimijoiden ja maanomistajan* näkökulmasta alueen talouden tukijalkoja ovat matkailun ohella metsät ja puunjalostusteollisuus. Metsätaloudesta hyötyvät heidän mukaansa niin metsänomistajat kuin muutkin kuntalaiset verotulojen tuomien palveluiden muodossa. Kuntatoimijat mainitsivat myös maatalouden ja kalastuksen keskeisinä elinkeinoina. Matkailu oli kuitenkin *usean toimijan* mukaan alueen kasvuala, johon on tehty ja tehdään jatkossa merkittäviä investointeja. *Muut haastatellut poronhoitajaa* lukuun ottamatta näkivät poronhoidon taloudellisen arvon pienenä suhteessa muihin elinkeinoin (metsätalous ja matkailu), mutta poronhoidon ajateltiin kuitenkin olevan olennainen osa pohjoisen elinkeinoja. *Posion kunnassa* nähtiin mahdollisuuksia tulevaisuudessa matkailun lisäksi myös kaivosteollisuudessa ja teknologiasektorilla.

Luonnonsuojelijan näkökulmasta ilmastonmuutos on vaikuttanut alueen luontoon, ja vaikutukset ovat olleet nähtävissä yhden ihmisen eliniän aikana. Poronhoito on osaltaan muuttanut alueen luonnonympäristöä ja eläinlajistoa luonnonsuojelijan havaintojen mukaan: laajat jäkäläalueet ovat porojen laidunnuksen vuoksi hävinneet sekä suurpedot ja metsäpeura hävitetty poronhoidon seurauksena. *Poronhoitajan* näkökulmasta alueella oli yhtä lailla ollut nähtävissä suuria muutoksia viimeisen 10–15 vuoden aikana. Erityisesti metsien hakkuun kautta tapahtunut maankäytön muutos on ollut suurta. Lisääntynyt rantarakentaminen on muuttanut maisemaa ja maankäyttöä suuresti. *Luonnonsuojelijan* mukaan metsätaloustoimien (esim. metsä- ja suo-ojitukset) vaikutus elinympäristöihin on ollut raju, eikä toimissa ole huomioitu luonnonarvoja.

Kuusamon ja Posion alueen maankäyttöä koskevat kiistat koskivat toimijoiden mukaan erityisesti tuulivoimaa ja kaivosteollisuutta. Tuulivoiman osalta *poronhoitaja* vastusti

suunniteltua Maaningan tuulivoimapuistoa, kun muut haastatellut osapuolet kannattivat sitä (tuulivoimapuistoa vastusti myös Posion matkailuyhdistys, mutta heitä ei haastateltu tutkimusta varten). Kaivosteollisuuden kohdalla *Kuusamon kaupunki* ja *Kuusamon matkailutoimija* vastustivat kaivosteollisuutta matkailun ydinalueella, kun taas muut suhtautuvat siihen neutraalisti (taulukko 1). Matkailualueiden ydinalueiden ulkopuolella kaupunki tai matkailuelinkeino eivät tuoneet esiin vastustavansa kaivosteollisuutta. Alueen sisäisten riitojen lisäksi esille tuotiin aluetason ja valtakunnallisen tason välisiä ristiriitoja maankäyttöön liittyen: Kuusamon Pitkäjärven alueen nimeäminen valtakunnallisesti merkittäväksi maisema-alueeksi rajoittaa *kaupungin* mukaan elinkeinotoimintaa ja herätti siksi vastustusta.

Taulukko 1. Sidosryhmien näkemykset tuulivoimasta ja kaivosteollisuudesta Kuusamon ja Posion alueilla haastattelujen perusteella. (*)Koskee matkailun kannalta keskeisiä alueita. (**)Luonnonsuojelija korosti, että luonnonsuojelujärjestöjen sisällä on useita erilaisia näkemyksiä ja hänen esittämänsä näkemykset ovat hänen henkilökohtaisia näkemyksiään. (***)Posion matkailun osalta ei tehty erillistä haastattelua. Tieto perustuu Posion matkailuyhdistyksen jättämään valitukseen Maaningan tuulivoimapuistoa koskevasta kaavasta. (–) merkki tarkoittaa vastustusta, (+) merkki tarkoittaa kannatusta, (n) tarkoittaa neutraalia ja (/) merkki tarkoittaa, ettei haastateltava tuonut esille selkeää näkemystään asiasta.

Table 1. Stakeholder views on wind power and mining industry in the Kuusamo and Posio regions based on the interviews. (*)In the tourism regions. (**)Nature conservationist emphasized that there are multiple views inside the nature conservation organizations and the comments were his/her personal ones. (***)The Posio tourism representatives were not interviewed for this research. The information is based on the appeal made by the Posio tourism organization on the Maaninka wind farm plans. (–) means opposition, (+) means support, n means neutral and (/) means that the person interviewed didn't state clearly their opinion.

	Tuulivoima	Kaivosteollisuus
Poronhoitaja	–	/
Maanomistaja	+	n
Kuusamon kaupunki	+	–*
Posion kunta	+	n
Luonnonsuojelija**	+	/
Matkailu (Kuusamo)	n	–*
Matkailu (Posio)**	–	/
Tuulivoimayritys	+	/
Kaivosyritys	/	+

Tuulivoimaa koskevat näkemykset

Tuulivoimaan liittyvät kiistat koskevat kahden hyvin erilaisen oikeuden turvaamista. Toisaalta uhattuna oli poronhoidon jatkuminen alueella ja toisaalta muiden toimijoiden mahdollisuus harjoittaa vapaasti elinkeinotoimintaansa. Toimijoiden välinen kiista ei koskenut toimintaa sinällään, vaan sen sijoittumista.

”Paliskunnat eivät ole koskaan olleet tuulivoimalaa vastaan. Nyt haettiin sitä paikkaa, mitä Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus kartoitti. Me esitimme niitä alueita, mistä voidaan keskustella. Paliskunnan rajalle oltaisiin tuulipuistoa suunniteltu. Piirreltiin ja kerrottiin, mihin se tuulivoimala ei sovi. Ollaan taas samassa jamassa kuin kuusi vuotta sitten. Sama taistelu edessä.” (Poronhoitaja Maaningan tuulivoimapuistoa koskeneesta prosessista)

”Ja se ristiriitaban on kuitenkin, että meidän, voi sanoa että koko länsimainen talousjärjestelmä perustuu tähän yksityisomaisuuden suojaan, niin tältä osinhan sitä ei ole poronhoitoalueella.” (Kuntatoimija maanomistuksen ja maankäytön suhteesta poronhoitoalueella)

Poronhoitolain (848/1990) mukaan poronhoitoa on mahdollista tietyin rajoituksin harjoittaa poronhoitoalueella maan omistus- tai hallintaoikeudesta riippumatta. *Poronhoitajan* näkökulmasta tuulivoimaloiden sijainti tärkeän vasoma-alueen keskellä oli ongelmallinen, eikä raha tai muu kompensointi ratkaissut tätä ongelmaa. Tällä hetkellä suunnittelun alla olevan Nuunajärven tuulivoimapuiston sijainti on sama kuin aiemman Maaningan tuulivoimapuiston, jota kuvatut kiistat koskivat. Poronhoitaja tunsu jäänensä yksin näkemyksensä kanssa, koska vastaavia vasoma-aluevaikutuksia ei ole todettu muualla. Poronhoitajan näkökulmasta oli tärkeää, että elinkeino turvataan alueella myös tuleville sukupolville.

Nuunajärven suunnitteilla olevan tuulivoimapuiston alueen *maanomistaja* on Kuusamon yhteismetsä, joka kannattaa tuulivoimalan rakentamista alueilleen. Tuulivoimahankkeen toteutumisen ajatellaan lisäävän sähköomavaraisuutta ja tuovan myös tulevaisuudessa lisää mahdollisuuksia alueelle. Kuusamon yhteismetsän alueella toimii jo Metsähallituksen omistama Kivivaara–Peuravaaran tuulivoimapuisto Kainuussa ja Kuusamossa Matkavaaran tuulivoimapuiston osayleiskaavaprosessi oli haastatteluja tehtäessä parhaillaan käynnissä. Maanomistaja huomioidaan päätöksenteossa maanomistajan edustajan mielestä hyvin. Maanomistajan näkökulmasta jo Maaningan tuulivoimapuiston suunnittelutyössä tehtiin todella paljon erilaisia luontoon ja ympäristöön liittyviä selvityksiä. Paliskunnan kanssa aloitettiin neuvottelut heti suunnittelun alkaessa. Aiheutuneiden haittojen tulisi maanomistajan näkökulmasta olla lähtökohtana korvauksille, joita tuulivoimayhtiö maksaa paliskunnalle, eikä kohtuuttomien vaatimusten esittäminen neuvotteluosapuolten taholta edesauta neuvotteluprosessia. Maanomistajan mukaan puolueeton porojen todellisten liikkeiden ja tuulivoimarakentamisen poroille aiheuttamien vaikutusten selvittäminen olisi keskeistä maankäyttökiistojen ratkaisemisessa. Maanomistajan mukaan KHO:n aiempi päätös kaavan lainvastaisuudesta poroelinkeinoon vähäisen huomioimisen takia tarkoittaa, että tuulivoimaa saa rakentaa, kunhan poronhoidon edellytykset huomioidaan ja voimaloiden määrää esimerkiksi vähennetään.

Kuusamon kaupunginvaltuuston suuri enemmistö kannattaa tuulivoimaa, ainoastaan muutama Vihreän puolueen edustaja on sitä vastustanut maisemahaittaan vedoten. Kaupungin edustaja toi esille, että Ruka-Kuusamon matkailuyhdistys kannatti ja Posion matkailuyhdistys vastusti aiempaa tuulivoimahanketta. Ruka-Kuusamon näkemys tuntui kaupungin näkökulmasta vahvemmalta, koska se edustaa paljon suurempaa yrittäjien joukkoa. Tuulivoiman rakentaminen toisi kuntatoimijoille merkittäviä tuloja, kuten kiinteistöverotulo sekä maanomistajalle maksettava kiinteistön vuokratulo. Molemmat tulot jäisivät kaupungin näkökulmasta hyödyttämään aluetta ja sen toimijoita. Tuulivoiman haittoihin kuuluvat sähkönsiirtolinjoista aiheutuvat haitat, joista korvaukset ovat olleet pieniä, sekä haitat poronhoidolle laidunalueen kaventumisesta. Kuntatoimijoiden näkemyksen mukaan todellinen poronhoidolle aiheutunut haitta on vaikea näyttää toteen. Myös *luonnonsuojelija* ajatteli, ettei tuulivoimapuistoista olisi poroille haittaa. Kuusamon kaupungin näkökulmasta erimielisyys toimijoiden välillä juontaa juurensa maanomistajan oikeuteen käyttää maitaan haluamallaan tavalla ja poronhoidon vapaaseen laidunnusoikeuteen.

Posion kunta toivoi omalle alueelleen lisää tuulivoimaa, ja kunta piti tärkeänä periaatteena, ettei toisen kunnan asioihin puututa. Posion kunta oli sitä mieltä, että valitukset hidastavat tuulivoimahankkeita kohtuuttomasti ja vaikuttavat huomattavasti esimerkiksi kunnan tuloihin. Kunnan näkemyksen mukaan lainsäädännön ei tulisi mahdollistaa sitä, että yksi elinkeino asettuu toisen elinkeinoon tielle. *Suurin osa haastatelluista* ei pitänyt maisemahaittaa olennaisena tekijänä tuulivoimakeskustelussa. Päinvastoin useat haastatellut toivat esille, että tuulimyllyt tuovat ihmisten mieleen kestävän energiantuotannon. *Luonnonsuojelijan*

näkökulmasta myös suojelun kannalta olisi hyödyllisempää toteuttaa kerralla isoja tuulivoimapuistokokonaisuuksia pienten yksittäisten puistojen sijaan. Tällöin maasto ei sirpaloituisi ja eläimillä olisi mahdollisuus siirtyä ja asettautua rauhoitetuille alueille. *Kuusamon alueen matkailutoimijan* näkökulma tuulivoimapuistojen rakentamiseen oli neutraali. Kestävyyteemat kiinnostavat matkailijoita, mutta kuitenkin muut asiat vaikuttavat kohdevalintaan haastateltavan mukaan ympäristöystävällisyyttä enemmän.

Tuulivoimayrityksen mukaan Maaningan tuulivoimapuistoprosessissa oli alusta saakka havaittavissa vastustusta, eikä oikeusprosessiin päätyminen ollut siinä mielessä yrityksen näkökulmasta yllättävää. Laajemminkin oikeusprosesseihin varaudutaan tuulivoimayrityksessä jokaisen hankkeen kohdalla, mutta yleensä valitukset liittyvät voimaloiden sijaintiin asutukseen nähden. Puolustusvoimat rajoittaa voimakkaasti tuulivoimaa Itä-Suomessa, ja tuulivoimayrityksen näkökulmasta alueet, joille on puolustusvoimien hyväksyntä, pyritään rakentamaan. Tämä yhdessä maanomistajan vahvan tuen kanssa on syynä sille, että Nuunajärven tuulivoimapuistohanke jatkuu. Tuulivoimayritys pyrkii neuvotteluteitse varmistamaan hankkeen etenemisen ja sopimaan mahdollisista kompensatioista.

Tätä kirjoitettaessa marraskuussa 2023 Nuunajärven tuulivoimapuiston tuulivoimaoasyleiskaavaprosessista on olemassa osallistumis- ja arviointisuunnitelma kesäkuulta 2023 (Kuusamo 2023b). Suunnittelun pohjana käytetään suurelta osin aiemman Maaningan tuulivoimapuiston YVA-menettelyyn kuuluneita selvityksiä lisäselvityksineen vuosilta 2016–2018, mutta uusiakin tullaan tekemään, esimerkiksi porotalous selvitys (SITOWISE 2022). *Tuulivoimayrityksen* mukaan kaavaluonnos tulisi nähtävillä vielä 2023 aikana ja lausuntojen pohjalta muokattu tuulivoimaoasyleiskaavaehdotus kommentoille vuonna 2024. Tuulivoimalat olisivat käytössä 2030-luvulla. Jo käytyjen neuvottelujen tuloksista ei ole annettu tietoja.

Kaivosteollisuutta koskevat näkemykset

Kaivosteollisuutta kannatetaan alueella paljon tuulivoimaa vähemmän eikä kaivostoiminnasta nähdä tulevan alueelle jääviä hyötyjä samassa määrin kuin tulivoimasta. Toisaalta kaivostoiminnan osalta sidosryhmien haastatteluissa nousi esille myös globaaliin vastuuseen liittyvät seikat, joita ei tuulivoiman kohdalla esiintynyt.

”Tämmöinen ajattelu, että ’ei tuulivoimaa meille vaan teille, ei kaivoksia meille vaan sinne jonnekin kaunas, ei uraaniloubhintaa meille vaan jonnekin sinne ulkomailla’, niin me halutaan siirtää se vastuu aina jollekin muulle. Mä en näe sitä kaubean kestäväniä.” (Luonnonsuojelija teollisuuden sijoittumisesta)

”Joo, et se on oikeesti lähellä. Ku ne on kuitenkin avoloubokset, mist on kysymys, ja lähimmät olis noin neljän kilometrin päässä. Ja tarkoittaa sitä, että jos on tunturin päällä ni nehan on ihan siinä sylissä. Ja sen lisäksi, et ne on siinä ja vaikuttaa kaikkeen... Kaivetaan maata ni pölyä lentelee ja koneita liikkeuu ja... Niin sittehän tietenkin on se, että kansallispuistot, nähän on ylänköo, ja missä kaivetaan... Nehan valuu alaspäin, että tarkoittaa, et ne valuu sisälle tonne Oulankaan. Sitä ei voi estää, koska ne valuu sinne ne kaikki vedet, eihän ne valu minnekään muualle.” (Kuusamon matkailutoimija Rukan lähellä olevasta Juomasuon kaivosvarausalueesta)

Kuusamon kaupunki vastusti mineraalien etsintää ja laajempaa kaivostoiminnan sijoittumista matkailun kannalta keskeisille alueille (ns. ankkamalli, ks. edellä alaluku Tulivoimaa ja kaivosteollisuutta koskevat lait ja oikeudet). Vaikka valtuuston hyväksymä ankanmuotoinen kaava kaatui KHO:ssa, näkemys kaivostoimintaan sopivista alueista ei ole muuttunut. Kaupungin näkemyksen mukaan uusi kaivoslaki ei muuta tilannetta Kuusamossa, koska alueella ei ole toimivia tai perusteilla olevia kaivoksia. Koska kaivostoiminta alueella keskittyy nimenomaan mineraalien etsintään, uusi kaivoslaki ei näkemyksen mukaan muuta tilannetta. Kaupunki ei voi estää kaivosvarauksia, vaan TUKES myöntää luvat

automaattisesti. Näistä syistä kaupunki pyrkii virkamiestasolla pitäytymään kaivoskeskustelujen ulkopuolella. Kaupungin edustajan mukaan pelkkä kaivosvaraus riittää aiheuttamaan jännitteitä eri toimijoiden kesken. Kaupungin näkökulmasta kaivosteollisuudesta kaupungille tuleva hyöty on nimellinen. Kaivostoiminta toisi mukanaan lyhytaikaisia työpaikkoja todennäköisesti ulkopaikkakuntalaisille, jolloin työpaikka- ja verohyöty eivät jää alueelle. Sen sijaan ympäristöön liittyvät riskit jäisivät pysyvästi alueelle.

Haastatellun *maanomistajan* suhtautuminen alueellaan sijaitseviin kaivosvarauksiin oli neutraali. Kaivostoimintaa ei ole omalle maalle haluttu houkutellessa, mutta toisaalta haastateltava tunnisti, ettei maanomistajalla ole edes mahdollisuutta vaikuttaa varauksiin. Maanomistajan mielestä kunnan ja kuntalaisten tehtävä on viime kädessä päättää kaivosasiasta. Myös *luonnonsuojelijan* näkökulmasta kuntien tulisi voida päättää alueilleen sijoituvista elinkeinoista, myös kaivosteollisuuden osalta. Luonnonsuojelijan näkökulmasta kaivostoiminnan kohdalla tulisi huomioida globaali näkökulma paremmin, eikä pelkästään siirtää toimintaa ja ulkoistaa ongelmia muille alueille. *Kuusamon alueen matkailutoimija* vastusti kaivostoimintaa Kuusamossa matkailulle tärkeillä alueilla ja kannatti Kuusamon kaupungin ankkamallia, jolla kaivostoimintaa pyrittiin rajaamaan. Muille kuin matkailulle tärkeillä alueilla matkailutoimijan suhtautuminen kaivostoimintaan oli neutraali. Matkailutoimijan mukaan vuosikymmeniä jatkunut malminetsintä on kuitenkin jarruttanut alueen matkailun kehittämistä ja investointeja. Nykyisiin matkailijoihin kaivosteollisuus ei ainakaan toislaiseksi vaikuta. Haastateltujen yhteinen huoli oli luonnon ja veden pilaantuminen sekä vaikutukset lähellä sijaitseviin kansallispuistoihin. Luonnolla nähtiin olevan suuri itseisarvo ja se on tärkeä paikallisten ajanvietto- ja virkistytymispaikkana.

Kaivosyrityksen näkökulmasta oli harmillista, että kaikkien kaivosyritysten tekemiset niputetaan yhteen julkisessa keskustelussa, eikä eri toimijoiden erilaisia toimintatapoja ymmärretä. Kuusamon ja Posion alueella toimii monia kaivosyhtiöitä, toiset ovat aktiivisempia kuin toiset. Kaivosyrityksen näkökulmasta valitusten pitkät käsittelyajat aiheuttavat huomattavaa haittaa toimialalle ja myös maanomistajille. Malminetsinnän vaiheessa yhtiöiden tarkoituksena on sulkea pois kohteita, joilla ei ryhdytä jatkotoimenpiteisiin. Mitä sujuvammin tämä vaihe etenee, sitä nopeammin alueelta myös lähdetään pois. Uusi yhtiö ei todennäköisesti tule uudestaan tutkimaan aluetta, jonka yksi yritys on jo sulkenut pois. Kaivosyrityksen arvion mukaan uuden kaivoslain mukainen varausaika (aika, jolloin yritys voi yksinoikeudella tutkia jotain aluetta ja tehdä malminetsintälupahakemuksen) lyhentävä uudistus sekä hehtaariperusteinen varausmaksu voivat johtaa suoriin malminetsintälupahakemuksiin, mikä tarkoittaa varausajan puitteissa tehtäviä tutkimuksia tarkempaa työtä. Eri toimintojen yhteensovittamisen näkökulmasta kaivosyritys näkee maakuntakaavan erityisen tärkeänä instrumenttina, koska sen avulla on mahdollista selvittää samassa prosessissa useiden eri toimintojen sijoittumista laajemmille alueille. Maankäyttöön nähtiin liittyvän eräitä lainsäädännöllisiä haasteita ja epäjatkuvuuksia, esimerkiksi että tietyn luvan ehtona on lainvoimainen kuntakaava, eikä lupaprosessia ja kuntakaavaa voida valmistella yhtä aikaa. Tämä nähdään kaivosyrityksessä oikeudenmukaisuuskysymyksenä, koska muille toimialoille ei kohdistu vastaavia vaatimuksia. Tällä hetkellä vielä odotetaan uuteen kaivoslakiin liittyvien asetusten julkaisua, minkä jälkeen kokonaiskuva uudesta laista selkiintyy.

Kaivosyritys näki tärkeänä, että yrityksen toiminnot on sijoitettu suoraan malminetsintä-alueelle ja näin tuodaan myös alueelle tuloja. Lisäksi kaivosyrityksen mukaan oli tärkeää olla läsnä yhteisössä. Tähän pyritään esimerkiksi järjestämällä yleisötilaisuuksia, konferensseja sekä vierailuja erilaisille ryhmille koululaisista ja poliitikoista kansainvälisiin tutkijaryhmiin. Kaivosyritys osallistuu myös erilaisiin tutkimushankkeisiin. Tietoisuus kaivostoiminnasta onkin kaivosyrityksen mukaan kasvanut ihmisten joukossa vuosien kuluessa. Kaivosyritys painotti, että on jo omalla toiminnallaan rajannut ulos keskeiset Kuusamon ja Posion alueen matkailun ydin- ja kehitysalueet, vaikka siellä olisi ollut mahdollista tehdä malminetsintää. Kaivosyritys toivoi panostuksia siihen, että kaivostoiminnan yhteyteen alueille luotaisiin mahdollisuuksia energiaomavaraisuuteen ja työpaikkoihin myös kaivostoiminnan

loppumisen jälkeen. Kaivostoiminta tuottaa alueelle perusinfra, jota voisi hyödyntää esimerkiksi aurinkovoiman tuotannon tarpeisiin.

Kaivosteollisuus muuttuu nopeasti ja kaivosyrittäjä painotti Euroopassa sijaitsevan kaivosteollisuuden keskeistä asemaa puolustusteollisuuden kriittisten materiaalien ja Euroopan unionin (EU) energiaomavaraisuuden turvaamisessa. Kaivosyrittäjä toi esille EU:n valmistelun European Critical Materials Act -säädöksen, jolla pyritään varmistamaan esimerkiksi kobolttin saatavuus EU:n alueelta. Liikenteen sähköistämiseen liittyvät tarpeet nähtiin kaivosyrittäjässä toissijaisina edellä mainittuihin tavoitteisiin nähden.

Hyötyjen ja haittojen jakautuminen

Kaikki haastatellut toimijat olivat yhtä mieltä siitä, että alueelle pitäisi jäädä tuloja vihreään siirtymään liittyvästä toiminnasta. *Maanomistaja* näki oikein toteutetun vihreän siirtymän hyvänä asiana. Toimenpiteet täytyy toteuttaa siellä missä se on mahdollista. *Kaivosyrittäjä* ja *luonnonsuojelija* nostivat esille globaalia oikeudenmukaisuutta korostavia näkökulmia, joissa Suomessa ja Euroopassa käytettävän energian tuotantoa ja kaivosteollisuutta ei ole oikein ulkoistaa muille alueille maailmassa.

Kuntatoimijat toivat esille useita esimerkkejä Pohjois- ja Etelä-Suomen (erityisesti Helsingin) välisestä epätasa-arvosta maankäytön käytännön toimenpiteiden suhteen. Kuntatoimijan näkökulmasta valtakunnan tasolta (ministeriöt, Metsähallitus) tehdyt päätökset olivat epäoikeudenmukaisia, koska niissä ei ole huomioitu paikallisten näkemyksiä ja tarpeita. Tämä tuli esille erityisesti maa-alueiden suojeluun liittyvissä päätöksissä. Lisäksi pohdintaa herätti kunnan tosiasiallisesti vähäiset vaikutusmahdollisuudet tuulivoimaa ja kaivosteollisuutta koskevissa toimenpiteissä, vaikka kunnalla pitäisi olla kaavoitusmonopoli omalla alueellaan. Tuulivoimaa ei voi rakentaa kuin hyvin rajatuille alueille, vaikka halua olisi laajempaankin rakentamiseen. Toisaalta taas kaivosteollisuutta ei voi rajata pois, vaikka se koettaisiin haittana. Ristiriitaa koettiin nimenomaan ympäristönäkökohtien huomioimisessa: tuulivoiman kohdalla ne ovat näkemyksen mukaan hyvin ylikorostuneet ja kaivosteollisuuden kohdalla taas sivuutetaan kevyesti.

Kuntatoimija toi myös esille, että Suomen kaivosteollisuutta koskeva ympäristölainsäädäntö on muita maita löyhempi, minkä vuoksi ulkomaisia kaivosyrittäjiä tulee Suomeen etsimään malmeja. *Kuusamon matkailulinkeinin* näkemyksen mukaan myös kaivosteollisuutta koskevissa päätöksentekoprosesseissa tulisi olla jonkinlainen intressivertailu ja esimerkiksi toiminnan kesto alueella tulisi ottaa huomioon. Lisäksi kaivosteollisuuden vastuun tulisi olla nykyistä suurempi esimerkiksi haittojen ennaltaehkäisyssä.

Alueiden käyttöön liittyvät oikeudenmukaisuusnäkökymykset

Kuten tarkastelemamme esimerkit Kuusamossa ja Posiolla osoittavat, kestävyysmurrokseen tähtäävät politiikkatoimet konkretisoituvat maankäytön kysymyksissä ja synnyttävät usein kiistelyä paikallisella tasolla. Media-analyysiin ja sidosryhmien haastatteluihin pohjaten keskeisissä riidoissa näkyvät useat eri oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet. Paikallisiin suunnitelmiin liittyvien hyötyjen ja haittojen jakautumiseen liittyvät jako-oikeudenmukaisuusnäkökulmat tulivat esille niin tuulivoiman kuin kaivosteollisuuden kohdalla, heijastellen vahvasti aiempaa aihepiiriin liittyvää keskustelua (ks. esim. Kauppinen & Oinaala 2016; Lyytimäki & Peltonen 2016). Yleisellä tasolla kaivosteollisuutta varjostaa erityisesti Talvivaaran kaivoksen ongelmiin kiteytyneet epäluuloinen suhtautuminen (Kauppinen & Oinaala 2016), kun taas tuulivoimaan kohdistuneita myönteisiä mielikuvia puhtaana ja vihreänä energiana haastaa nykyaikaisten suurten voimaloiden teollinen mittakaava ja haitat lähiympäristöön. Jako-oikeudenmukaisuuteen keskittyminen ei kuitenkaan riitä kiistojen ratkaisemiseen, sillä kyse on myös demokraattisen poliittisen järjestelmän sekä hallinto- ja

oikeuskäytännön kyvystä taata reiluksi koettu suunnitteluprosessi ja erilaisten näkemysten tunnustetuksi tuleminen.

Tuulivoiman kohdalla keskeiset oikeudenmukaisuuteen kytkeytyvät hankalimmat kiistat pohjaavatkin tarkastelualueella tunnustavaan oikeudenmukaisuuteen ja erityisesti erilaisten ryhmien oikeuksien suhteuttamiseen toisiinsa: toisaalta omaisuuden suojaan ja vapauteen päättää oman omaisuuden käytöstä ja toisaalta poronhoidon turvaamiseen alueella myös jälkipolvia ajatellen. Huoli elinkeinon säilymisestä jälkipolville tuo kiistaan vahvan ajallisen ulottuvuuden. Kiista on hankala ratkaista myös sen keskiössä olevia elinkeinoja kuvaavan tiedon erimitallisuuden vuoksi. Metsätalouden osalta on mahdollista esittää tarkkoja kustannus-hyötylaskelmia, kun taas perinteisen elinkeinon jatkumisen ja kehittymisen arvoa on vaikeampi esittää. Tämän vuoksi kysymys rahallisista korvauksista tai muusta hyvittämisestä on haastava toisen osapuolen pohjatessa arvionsa todennettavissa olevien menetysten korvaamiseen, toisen painottaessa rahassa mittaamattomien arvojen tärkeyden tunnustamista.

Kaivosteollisuuden kohdalla tapausalueella nousi esille jako-oikeudenmukaisuuden lisäksi voimakkaasti menettelytapojen oikeudenmukaisuus niin kuntatoimijoiden kuin myös kaivosteollisuuden näkökulmasta. Kuntien kaavoitusmonopoli koetaan näennäiseksi kaivosalan erityislainsäädännön vuoksi ja eri elinkeinoja koetaan kohdeltavan epäoikeudenmukaisesti lainsäädännössä. Lupaprosessien pitkä kesto on tärkeä reilouden kysymys sekä toiminnanharjoittajien että toiminnan vaikutusten kohteena olevien näkökulmasta. Se hidastaa vihreää siirtymää ja luo sekä yrityksille että paikallisille asukkaille epävarmuutta. Tähän vastaa uusi MRL 188 a §, joka mahdollistaa uusiutuvan energiantuotannon kannalta merkittävää kaavaa koskevan valituksen käsittelyn kiireellisenä. Toisaalta muiden lupaprosessien kesto voi venyä kohtuuttomasti tai laatu vaarantua, jos riittäviä viranomaisresursseja ei ole saatavilla.

Alueellisen oikeudenmukaisuuden punninnassa on kyse myös eri toimijoiden erilaisesta painoarvosta, näkyvyydestä, uskottavuudesta ja vaikutusvallasta. Esimerkiksi ylikansallisilla kaivos- tai tuulivoimayhtiöllä ei ole muodollista sananvaltaa paikallisdemokratiassa, mutta silti ne ovat tunnustettuja toimijoita, joilla on näkyvyyttä paikallisessa julkisessa keskustelussa ja vaikutusvaltaa päätöksentekoon (Jartti ym. 2014; Sairinen ym. 2017). Alueellisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta kaavan tulee olla oikeudenmukainen myös naapurikunnalle maanomistajineen ja asukkaineen, luonnolle sekä tuleville sukupolville. Muiden kuin kuntalaisten kuulemista maankäyttö- ja rakennuslaki ei nykyisellään edistä, siitäkään huolimatta, että maankäyttökysymyksiin kytkeytyy hyötyjen ja etenkin haittojen ”valuminen” kuntarajojen yli. Alueellinen oikeudenmukaisuus nousi tapausalueella esille kritiikkinä ulkopuolisten liiallisesta määräysvallasta, jopa ”vihreästä kolonialismista”, jossa on kyse jako-oikeudenmukaisuudesta. Alueellisella oikeudenmukaisuudella oli tätä kautta selkeä kytkeä myös menettelytapojen oikeudenmukaisuuteen, joka tuli esille ”muualta” ja ”ulkopuolelta” tulevana käskynä ja päätöksinä asioissa, jotka koskettavat paikallisyhteisöä läheisesti. Myös globaalia oikeudenmukaisuutta ja Suomen omaa vastuuta vihreän siirtymän toteuttamisessa sivuttiin lyhyesti, vaikka useimmat puheenvuorot toivatkin esille halun siirtää epätoivottavat vaikutukset pois omalta alueelta.

Tulostemme perusteella riskinä on paikallisten kiistojen jääminen avoimesti ja rakentavasti käsittelemättä ja jopa huomiotta. Paikkasidonnaisista vaikutuksista esimerkiksi eisaamelaisten poronhoitajien oikeudet herättävät keskustelua tapausalueella. Saamelaisille poronhoito on osa alkuperäiskansan kulttuuria ja alkuperäiskansan olemassaoloa, ja saamelaisien oikeus perinteisen kulttuurin harjoittamiseen on turvattu perustuslaissa. Muut kuin alkuperäiskansaan kuuluvat joutuvat kestävyysmurroksessa vaihtamaan sukupolviakin jatkuneita elinkeinojaan, kuten energiaturpeen tuotannossa ja turkistarhauksessa nähdään (Lempinen 2023). Poronhoitolakiin saattaa kohdistua muutospaineita, jos muille kuin saamelaisille ei enää haluta turvata oikeutta kehittää poronhoitoa elinkeinonaan.

Tulosten perusteella on selvää, että kaivosten sääntelyn ja erityisesti ympäristölupaharkinnan ja ympäristölupien valvonnan tulee olla vahvaa, jotta kaivossuunnitelmat voivat olla hyväksyttävissä paikallisella tasolla. Tuulivoimaloihin liittyen maa-alueiden vuokrat ja niiden määrittäminen kaipaavat lisää läpinäkyvyyttä ja sähkölinjojen lunastuskorvaukset uudelleentarkastelua. Suomessakin voitaisiin tarvita valtakunnallinen kompensatiomalli, jonka mukaan tuulivoiman haitat korvataan.

Kuusamon ja Posion alueelle kohdistuvat tapauksemme vahvistivat aiempia tuloksia siitä, että kaivoksiin ja tuulivoimaan liittyvissä paikallisissa odotuksissa korostuvat kuntaan ja alueelle kohdistuvat taloudelliset hyödyt (Lyytimäki & Peltonen 2016; Lyytimäki ym. 2021). Ne tarjoavat työpaikkoja suoraan tai alihankintayrityksissä sekä palveluissa (Aldieri ym. 2020). Toisaalta jo kaivosten tai tuulivoimaloiden suunnittelu luo epävarmuutta muiden elinkeinomahdollisuuksien heikkenemisestä tai poissulkemisesta. Porotalous, matkailu ja luonnon virkistyskäyttö ovat tästä selkeitä esimerkkejä.

Kohti oikeudenmukaisempaa alueiden käyttöä kestävyysmurroksessa

Keskeinen alueiden käyttöön liittyvä kysymys on päätöksenteon taso: kenen tulisi päättää Suomessa sijaitsevan maa-alueen käytöstä? Maanomistajan, kunnan, valtion ja EU:n tavoitteet ja tehtävät liittyen alueiden käyttöön voivat olla ristiriitaisia. Eri tasoilla on eri sidosryhmiä, joilla on vaihtelevasti intressejä, odotuksia ja vaikutusvaltaa. Euroopan Unionin toimivaltaan liittyy läheisyys- eli subsidiariteettiperiaate (Sopimus Euroopan Unionista 2016, 5 artiklan 3 kohta; Pöytäkirja N:o 2 toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaatteen soveltamisesta), jonka mukaan julkisen vallan päätökset tulisi tehdä mahdollisimman lähellä ihmisiä ja käsitellä alhaisimmalla mahdollisella hallinnon tasolla (ks. Craig 2012; Öberg 2017). Periaatteen huomiointi vihreän siirtymän ja siihen kytkeytyvien ohjelmien (kuten EU:n Green Deal) toteutuksessa on tärkeää sovittaessa paikallisen tason kriittistä suhtautumista ylätasolla asetettuihin tavoitteisiin.

Jokaisen kunnan ja valtion tulisi tehdä oikeudenmukainen osansa EU-tason tavoitteiden saavuttamisessa ja globaalissa kestävyysmurroksessa. Samalla kun murroksen hyödyt ja haitat tulisi jakaa oikeudenmukaisesti eri aluetasoilla ja aikajäniteillä, suunnitelmien ja päätösten kohteena olevien ihmisten ja yhteisöjen tulisi päästä vaikuttamaan ja tulla tunnetuksi eri tasoilla. Luottamusta rakentava vuorovaikutus ja avoimuus hankesuunnittelussa on keskeistä, jotta yhteinen ymmärrys oleellisista hyödyistä, haitoista, mahdollisuuksista ja riskeistä syntyy. Varsinkin mediakeskustelussa sekä sosiaalisen median foorumeilla käytävissä väittelyissä riskinä on keskustelun kärjistyminen ja kohdentuminen vain tiettyihin näkökulmiin. Kestävyysmurroksen vauhdittamiseksi vihreän siirtymän tavoitteet pitäisikin asettaa ylätasolla, jotta globaaleihin haasteisiin kyetään vastaamaan ja jotta tavoitteiden oikeudenmukaisesta jakamisesta saadaan sovittua.

Kulkukelpoisen tien hahmottaminen kohti oikeudenmukaisempaa alueiden käyttöä kestävyysmurroksessa vaatii jatkuvaa uudelleentarkastelua olosuhteiden, toimijoiden, intressien ja tietopohjan muuttuessa jatkuvasti. Tässä tutkimuksessa nähtiin, miten oikeuskäsittelyt, mediakirjoitukset ja ihmisten väliset keskustelut ovat osa samaa maankäyttödiskurssia. Riidat päätyvät oikeuteen ja mielipiteet julki. Ihmiset sitten pohdiskelevat ja puivat omin sanoin oikeusjuttuja ja lehtikirjoituksia. Monitieteinen tutkimus on välttämätöntä, jotta reiluiden eri ulottuvuudet huomioivia ja käytännön päätöksentekoa aidosti palvelevia oikeudenmukaisen päätöksenteon kriteerejä kyetään muotoilemaan nykyistä paremmin. On selvítettävä, mikä on ihmisten mielestä oikein. On tutkittava, kuka vaatii mitäkin ja miksi. On luotava oikeuksia niille, joilta oikeuksia puuttuu ja punnittava eri toimijoiden oikeuksia. Tulevat sukupolvetkin pitää ottaa huomioon, ja keskustelu muiden kuin ihmisten oikeuksista maankäyttöön liittyen ei vielä ole juuri alkanutkaan. Maankäyttöpäätösten vaikutuksia sekä luonnon ekosysteemeille että yhteiskunnan eri toimijoille tulee arvioida etukäteen ja tutkia jälkikäteen.

Liite

Artikkelin verkkoversiossa (<https://doi.org/10.30663/ay.137810>) on saatavilla liite, jossa on esitelty tutkimuksessa käytetyt sidosryhmien haastattelukysymykset.

Lähteet

- Aldieri, L., Grafström, J., Sundström, K. & Vinci, C.P. (2020) Wind Power and Job Creation. *Sustainability* 12(1) 45. <https://doi.org/10.3390/su12010045>
- Ahola, E. (2021) Riisitunturin ja Syötteen kansallispuistot kasvattivat huomasti suosiotaan viime vuonna – Riisitunturilla 67 100 kävijää, kasvua 53 prosenttia. Koillissanomat 26.01.2021. <<https://www.koillissanomat.fi/riisitunturin-ja-syotteen-kansallispuistot-kasvatt/3297684>>. 28.9.2023.
- Bazeley, P. (2013) *Qualitative data analysis: Practical strategies*. SAGE, London.
- Cha, J.M. (2020) A just transition for whom? Politics, contestation, and social identity in the disruption of coal in the Powder River Basin. *Energy Research & Social Science* 68 101657. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101657>
- Craig, P. (2012) Subsidiarity: A Political and Legal Analysis. *Journal of Common Market Studies* 50(1) 72–87. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2011.02228.x>
- Eilu, P., Häkkinen, T., Pokki, J., Törmänen, T., Keiding, J.K., Rosa, D., Stendal, H., Róbertsdóttir, B.G., Franzson, H., Bjerkgård, T., Gautneb, H., Raaness, A., Sandstad, J.S., Þórhallsson, E.R., Jonsson, E., Reginiussen, H. & Sadeghi, M. (2021) The Nordic Supply Potential of Critical Metals and Minerals for a Green Energy Transition. Nordic Innovation Report. <<https://www.nordicinnovation.org/2021/nordic-supply-potential-critical-metals-and-minerals-green-energy-transition>>.
- Gürtler, K. & Herberg, J. (2021) Moral rifts in the coal phase-out—how mayors shape distributive and recognition-based dimensions of a just transition in Lusatia. *Journal of Environmental Policy & Planning* (25)2 194–209. <https://doi.org/10.1080/1523908X.2021.1992267>
- HE (1/1998 vp) Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi. <<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=he+1/1998>>.
- Hautamäki, V-P. (2011) Perusoikeuden ydinalue argumenttina. *Lakimies* 1/2011 82–98. <<https://www.edilex.fi/lakimies>>.
- Hohti, J., Nieminen, E., Jalkanen, J., Oinonen, I., Huttunen, S., Pappila, M., Halme, P., Salokannel, V., Pietilä, K. & Kujala, H. (2022) Kunnat hidastamaan luontokatoa: suosituksia luontohaittojen välttämiseksi, lieventämiseksi ja kompensoimiseksi kuntien maankäytössä. *Wisdom Letters* 2022(1). <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202210034766>
- Jartti, T., Rantala, E. & Litmanen T. (2014) Sosiaalisen toimiluvan ehdot ja rajat. SoPhi 146. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5797-1>
- Järvensivu, P., Toivanen, T.T., Vaden, T., Lähde, V., Hakala, E., Majava, A. J., Lummaa, K. & Eronen, J.T. (2019) Eekologinen jälleenrakennus. <<http://eko.bios.fi>>. 11.12.2023
- Kauppinen, J. & Oinaala, S. (2016) *Talvinaaran vangit*. Siltala, Helsinki.
- Kivimaa, P., Huttunen, S., Lähteenmäki-Uutel, A., Heikkinen, M., Juhola, S., Kaljonen, M., Käyhkö, J., Lund, P., Näkkäläjärvi, K. & Väinö, A. (2021) Kuinka oikeudenmukaisuus voidaan huomioida ilmastopolitiikassa? Suomen ilmastopaneelin julkaisu 2/2021. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021093048854>
- Korpela, J. (2008) Jokamiehen oikeuksiin selvyttä. *Oikeus* 37(1) 93–97. <<https://www.edilex.fi/oikeus/51330005>>.
- Kuusamo (2023a) Kuntakortti. https://storage.googleapis.com/kuntakortti/yksitt%C3%A4iset_kuntakortit/3fbed04d2d2a29a1/KuKuusa_kuntakortti.pdf>. 20.6.2023.
- Kuusamo (2023b) Nuunajärven tuulivoimaosayleiskaava. <<https://www.kuusamo.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaavoitus/laadinnassa-olevat-kaavat/yleiskaava/nuunajarven-tuulivoimaosayleiskaava/>>. 23.9.2023.
- Kuusamon yhteismetsä (2023) Kuusamon yhteismetsä. <<https://www.kuusamonyhteismetsa.fi/>>. 12.9.2023.
- Laakso, S., Aro, R., Heiskanen E. & Kaljonen, M. (2021) Reconfigurations in sustainability transitions: a systematic and critical review. *Sustainability: Science, Practice and Policy* 17(1) 15–31. <https://doi.org/10.1080/15487733.2020.1836921>
- Latitude 66 Cobalt (2021) Latitude 66 Cobaltin varantoarvio: Juomasuo Euroopan neljänneksi suurin tunnettu kobolttiesiintymä. <<https://lat66.com/ajankohtaista/latitude-66-cobaltin-varantoarvio-juomasuo-euroopan-neljanneksi-suurin-tunnettu-kobolttiesiintyma/>>. 12.9.2023.
- Latitude 66 Cobalt (2023) Latitude 66 Cobalt teki uuden koboltti-kultalöydön Kuusamossa. <<https://lat66.com/ajankohtaista/latitude-66-cobalt-teki-uuden-koboltti-kultaloydon-kuusamossa/>>. 12.9.2023.
- Lempinen, H. (2023) Pohjoissuomalaisen turvesiirtymän koettu energiamaisema. *Alue ja Ympäristö* 29–46.

- <https://doi.org/10.30663/ay.129036>
- Lyytimäki, J. (2023) Storylines nailing or failing sustainability: energy, mining and mobility as narrative arenas for societal transition. *Sustainable Development* 31(1) 170–179. <https://doi.org/10.1002/sd.2381>
- Lyytimäki, J. & Peltonen, L. (2016) Mining through controversies: Public perceptions and the legitimacy of a planned gold mine near a tourist destination. *Land Use Policy* 54 479–486. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.03.004>
- Lyytimäki, J., Benighaus, L., Gómez J., Benighaus C., Kauppi S., Kotilainen, J.M., Mononen T. & del Rio, V. (2021) Mining in the newspapers: Local and regional media representations of mineral exploration and mining in Finland, Germany and Spain. *Mining, Metallurgy & Exploration* 38(5) 1831–1843. <https://doi.org/10.1007/s42461-021-00453-4>
- Paliskuntain yhdistys (2023) Tolva. <<https://paliskunnat.fi/py/paliskunnat/paliskuntien-tiedot/tolva/>>. 12.9.2023.
- Posio (2023) Posion kunta. Yleistietoa Posiosta. <<https://www.posio.fi/posion-kunta/yleistietoa-posiosta/>>. 20.6.2023.
- Primmer, E., Schulman, L., Furman, E., Seppälä, J., Hildén, M., Kaljonen, M., Kautto, P., Kivimaa, P., Korhonen-Kurki, K., Lyytimäki, J., Tainio, M. & Rantajarvi, L. (toim.) (2021) On kestävyysmurroksen aika. Suomen ympäristökeskuksen Policy Brief 9.12.2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-5440-9>
- Pölonen, I. & Leino, J. (2023) Kaivossektorin hyväksyttävyyssvaje ja paikallisten vaikuttamismahdollisuudet – miten kaivoslakiuudistus vastaa haasteisiin? *Ympäristöjuridiikka* 2–3/2023 25–51. <<https://www.edilex.fi/ymparistojuridiikka/1001090003.pdf>>.
- Rasilainen, K., Eilu, P., Huovinen, L., Konnunaho, J., Niiranen, T., Ojala, J. & Törmänen, T. (2020) Quantitative assessment of undiscovered resources in Kuusamo-type Co-Au deposits in Finland. *Geological Survey of Finland, Bulletin* 410. <https://doi.org/10.30440/bt410>
- Sairinen, R., Tiainen, H. & Mononen, T. (2017) Talvivaara mine and water pollution: an analysis of mining conflict in Finland. *Extractive Industries and Society* 4(3) 640–651. <https://doi.org/10.1016/j.exis.2017.05.001>
- SITOWISE (2022) Nuunajärven tuulivoimaosayleiskaava. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma. 30.6.2022. SITOWISE. <https://www.kuusamo.fi/tiedostot/nuunajarvi_oas_30062022/>.
- Skjærseth, J.B., Hansen, T., Donner-Amnell, J., Hanson, J., Jackson Inderberg, T.H., Ørsted Nielsen, H., Nygaard, B. & Steen M. (2023) *Wind Power Policies and Diffusion in the Nordic Countries: Comparative Patterns*. Palgrave Macmillan, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-34186-1>
- Sopimus Euroopan unionista (2016) EUR-Lex. <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex:12016ME/TXT>>.
- Stavis, D. & Felli, R. (2020) Planetary just transition? How inclusive and how just? *Earth System Governance* 6 100065. <https://doi.org/10.1016/j.esg.2020.100065>
- Taipale, T. & Houtbeckers, E. (2021) Kestävyysajattelu ILO:n vihreän työn raporteissa ja työelämän tutkimus kestävyys siirtymässä. *Työelämän Tutkimus* 19(1) 5–30. <https://doi.org/10.37455/tt.102876>
- Tilastokeskus (2023a) Kuntien avainluvut. Kuusamo. <<https://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?active1=SSS&active2=305&year=2021>>. 20.6.2023.
- Tilastokeskus (2023b) Kuntien avainluvut. Posio. <<https://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?active1=SSS&active2=614&year=2021>>. 20.6.2023.
- Tribaldos, T. & Kortemäki, T. (2022) Just transition principles and criteria for food systems and beyond. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 43 244–256. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2022.04.005>
- Tukes (2023) Karttatiedostot RSS-atomfeedina. <<https://tukes.fi/karttatiedostot-rss-atomfeedina>>. 12.9.2023.
- United Nations General Assembly (2022) Resolution 76/300. Resolution adopted by the General Assembly on 28 July 2022. The human right to a safe, healthy and sustainable environment. A/RES/76/300. <<https://daccess-ods.un.org/tmp/9299417.73414612.html>>.
- Vihervuori, P. (2019) Kaivostoimintaa ohjaavan lainsäädännön toimivuuden arviointi. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019:44. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-440-2>
- Vinnari, E. & Vinnari, M.V. (2022) Making the invisibles visible: Including animals in sustainability (and) accounting. *Critical Perspectives on Accounting* 82 102324. <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2021.102324>
- Weller, S.A. (2019) Just transition? Strategic framing and the challenges facing coal dependent communities. *Environment and Planning C: Politics and Space* 37(2) 298–316. <https://doi.org/10.1177/2399654418784304>
- Williams, S. & Doyon, A. (2019) Justice in energy transitions. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 31 144–153. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2018.12.001>
- Wähä, S. (2012) KHO 2012:25. Oikeustapauskommentti. Julkaistu aiemmin RY Rakennettu ympäristö -lehdessä 2/2012. Rakennustarkastusyhdistys RTY ry. Julkaistu Edilexissä 8.11.2012. <www.edilex.fi/lakikirjasto/9186>.

Aineistolähteet

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut

- KHO (2019:67) Maankäyttö ja rakentaminen – Yleiskaava – Yleiskaavamääräys – Kaivostoiminnan kieltäminen. <<https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1558499853010.html>>.
- KHO (2022:11) Maankäyttö ja rakentaminen – Maakuntakaava – Tuulivoima – Selvitysten riittävyys – Vaikutukset poronhoidolle. <<https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1642053992771.html>>.
- KHO (2022:12) Maankäyttö ja rakentaminen – Yleiskaava – Tuulivoima – Maakuntakaavan ohjausvaikutus – Poronhoito – Yhdistyksen valitusoikeus – Naapurikunnassa toimiva matkailuyhdistys. <<https://kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1642058489734.html>>.

Suomen lainsäädäntö

- Kaivoslaki (621/2011) <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110621>>.
- Kuntalaki (410/2015) <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>>.
- Laki kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta (Lunastuslaki) (603/1777) <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770603>>.
- Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä (YVA-laki) (252/2017) <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170252>>.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>>.
- Metsälaki (1093/1996) <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961093>>.
- Perustuslaki (731/1999) <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>>.
- Poronhoitolaki (848/1990) <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19900848>>.
- Ympäristönsuojelulaki (527/2014) <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140527>>.
- Öberg, J. (2017) Subsidiarity as a Limit to the Exercise of EU Competences. *Yearbook of European Law* 36 391–420. <https://doi.org/10.1093/yel/yew027>

Sanomalehtikirjoitukset

- Kaleva (17.11.2021) Tunturista tulikin puisto. Reportaasi, Anja Harju.
- Koillissanomat (19.4.2021) Maisema-aloite vaalii Kitkan-Koutajoen vesistön puhtautta. MieliPide, Mika Fjöl.
- Koillissanomat (17.5.2021) Yli 100 miljoonan euron työmaa. Uutinen, Erkki Ahola.
- Koillissanomat (29.9.2021) Tuulimyllyt jauhavat tulosta ilman tuloveroa. Uutinen, Reino Hämeenniemi.
- Koillissanomat (9.2.2022) Miksei paliskunta vedä valitustaan pois? MieliPide, Veikko Keränen.
- Koillissanomat (16.5.2022) Maaningan tuulihankkeelle uusi yritys. Toimituksen kolumni, Erkki Ahola.